

„SZIGORÚAN TITKOS!”

A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG HÁBORÚS KITÜNTETÉSEI

Történeti bevezető

Az 1970-es évek közepe táján egy több múzeummal cserekapcsolatban álló, elismert gyűjtő kis papírzacskót adott át a Hadtörténeti Múzeum Numizmatikai Gyűjteménye akkori vezetőjének. A zacskóból alig szalagsávnnyi, tehát 1–1,5 cm hosszúságú, színes selyem kitüntetésszalag-darabok hullottak ki. „Tegye el, de ne beszéljen róluk senkinek – hangzott az instrukció –, mert egy szupertitkos és így rendkívül értékes anyag «foszlányairól» van szó: egy esetleges újabb háború idején adományozandó magyar szocialista hadikitüntetések szalagjairól.” – A gyűjteményvezető fiókja mélyére süllyesztette az izgalmas zsákmányt, majd lehető és lehetetlen utakon megpróbált a témáról hivatalos, megbízható információhoz jutni. Érthetően, nem sok sikerrel.

Időközben a „háborús kitüntésekről” különféle hírek keringtek szakmai, gyűjtői körökben, sőt olykor tárgyi bizonyítékok is előkerültek, mint például a fentebb tárgyalt szalagok. Tényekkel és főleg konkrét hivatkozásokkal alátámasztott szakmai publikáció a kérdésről azonban csak az 1989-es rendszerváltozás után jelent meg *Az Érem* 1993/1. számában, dr. Molnár József tollából.¹ Molnár írásában – amely a témáról elsőként megjelent alapvetés – több érdekes, bizalmas szóbeli információra hivatkozik a háborús kitüntetések tervezésének, próbadarabok gyártásának, s egyáltalán e darabok szükségessé válásának időpontjával kapcsolatban, de megfogható, ellenőrizhető levéltári forrást nem tud említeni. Mindössze egyetlen tényszerű információról ír: „Az 1960-as évek elején készült annak a «Szigorúan Titkos!» alkalmazási (háborús) tervnek egyik sokadrendű melléklete, amelyet egy miniszteri parancs-tervezet tartalmazott; a rendkívüli időszakban adományozható kitüntetések felsorolásáról, adományozásuk rendszabályáról.” – Ezt a parancs-tervezetet azonban már Molnár sem látta, mert valamikor „megsemmisítették és tartalmának lényegét” egy honvédelmi minisztériumi, 1984. november 29-i keltezésű, „Bizalmasan kezelendő parancs-tervezetbe építették” bizonyos módosításokkal.² Ennek az egyetlen konkrét iratnak sem közli azonban az előfordulási helyét, iktatási számát, jelzetét, tehát így módon ez az irat sem számít visszakereshető tudományos forrásnak.

A *Pont* című társadalom- és katonapolitikai hetilap 1990. január 29-i száma témánk szempontjából igen érdekes írást közölt a kitüntetések tervezéséről, amely voltaképpen több szocialista magyar érdemrend, elismerés tervezője, Pakurár István³ visszaemlékezésein alapult. Pakurár e cikk szerint évtizedekig dolgozott a Honvédelmi Minisztériumban (HM) a Személyügyi Főcsoportfőnökségen műszaki rajzolóként. Rajzkészségét azonban más területen is kamatoztathatta. „A fordulat éve az én életemben 1949 volt,

¹ Molnár József: „Háborús kitüntetések.” *Az Érem* 1993/1. sz. 29–34. o. (A továbbiakban: Molnár 1993.)

² Molnár 1993. 30–31. o.

³ Pakurár Istvánról bővebben lásd írásunk második fejezetét.

amikor a tatai Páncélos Tiszti Iskola dekorátőre, rajzoló-mindenese lettem. Két év múlva a személyügyi csoportfőnökségre kerültem és hamarosan megbízást kaptam a háborús magyar katonai kitüntetések tervezésére. [...] A titokban tervezett és kivitelezett háborús kitüntetések Farkas Mihály⁴ utasításai szerint készültek. Ezekből évek múlva csupán a Magyar Népköztársaság Hőse kitüntetés⁵ maradt meg, s azt kapta Farkas Bertalan,⁶ az első magyar űrhajós.”⁷

A Pakurártól fentiekben idézett adat szerint a tervezésre már az 1950-es évek legelején sor kerülhetett. Molnár cikkében ugyanerről – hivatkozást, adatközlő említését mellőzve – a következőket írta: „A tervezési munkákra az 50-es évek végén, a honvédségnél polgári alkalmazottként dolgozó Pakurár István grafikus kapott megbízást.”⁸ Már ellentmondásos a két információ, mivel Farkas Mihálytól Pakurár csak 1953. júliusáig kaphatott utasítást.

Mindezekre tekintettel különösen értékes az alábbiakban részletesen tárgyalt, s az okmánytárban közölt, 1965 szeptemberében, illetve 1967. február–1968. július között készült irat-együttes, amely részint a Magyar Országos Levéltár, részint a Hadtörténelmi Levéltár tulajdonában van, ugyanis pillanatnyilag ezek a témáról rendelkezésre álló legkorábbi, hiteles források.

A „Szigorúan titkos!” minősítésű iratok közül az első egy 1965. szeptember 10-én kelt honvédelmi miniszteri előterjesztés és határozat-tervezet⁹ „A tábornokok, tisztek és tiszt-helyettesek háborús szolgálatáról szóló törvényerejű rendelet végrehajtási jogszabályai” tárgyában a Honvédelmi Bizottsághoz (HB),¹⁰ amelyek elkészítésére a HB korábban elfogadott, 4/163/1964. számú határozata adott a honvédelmi miniszternek felhatalmazást. Az előterjesztő a II. fejezetben leszögezte, hogy „A fegyveres erő tagjai részére béke időben adományozható kitüntetések fajtái nem elégségesek a háború idején minőségben is sokrétűbben és nagyobb számban jelentkező kiemelkedő cselekmények differenciáltabb elismerésére. A béke idején irányadó centralizált kitüntetési eljárás pedig nem teszi lehetővé a hősi és kimagasló harci cselekmények gyors, sok esetben azonnali erkölcsi elismerését.

⁴ Farkas Mihály (1904–1965) politikus, 1948–1953 között honvédelmi miniszter vezérezredesi, majd 1952-től hadseregátornoki rendfokozattal. 1957-ben lefokozták honvéddé és 16 év börtönbüntetésre ítélték. 1960-ban egyéni kegyelemmel szabadult.

⁵ A Magyar Népköztársaság Hőse kitüntetést és kitüntető címet „a haza fegyveres szolgálatában tanúsított kiemelkedően hősi helytállás, illetőleg űrrepülés végrehajtásával szerzett rendkívüli érdem” elismerésére a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa (a továbbiakban: NET) az 1979. évi 7. számú törvényerejű rendelettel alapította. – A szövegben előforduló „békekitüntésekről” bővebben lásd: *Besnyő Károly* (szerk.): *A Magyar Népköztársaság kitüntetései*. Budapest, 1979., *Bodrogi Péter – Molnár József – Zeidler Sándor*: *Nagy magyar kitüntetéseknévkönyv. A magyar állam rendjelei és kitüntetései. A Szent György-rendtől a Nagy Imre-érdemrendig*. Budapest, 2005. (A továbbiakban: *Bodrogi – Molnár – Zeidler* 2005.), *Makai Ágnes – Héri Vera*: *Kereszt, érem, csillag. Kitüntetések a magyar történelemben*. Budapest, 2002.

⁶ Farkas Bertalan (1949–) katonatiszt, nyugállományú dandártábornok. Első magyar űrhajósként 1980. május 26. és június 3. között az *Interkozmosz* program keretében repült a Szojuz-36 űrhajó fedélzetén Valerij Kubaszov szovjet űrhajóssal. 1980-ban megkapta az 1979-ben alapított Magyar Népköztársaság Hőse kitüntetést.

⁷ *K. L. [Kacsó Lajos?]: Csillagrendek árnyékában. Az ismeretlen tervezőművész. Pont*, II. (1990. január 29.) 3. sz. Katonapolitika melléklet, 8. o. (A továbbiakban: *Csillagrendek árnyékában*.)

⁸ *Molnár* 1993. 31. o. Molnár állítása Pakurár személyes közlésén alapul.

⁹ Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban: MOL) XIX-A-98. fond, 14. d./65. őe. Lásd az okmánytár I. a) iratát!

¹⁰ A Honvédelmi Bizottság tevékenységét írásunk második fejezetében ismertetjük.

Ennek alapján a csatolt *törvényerejű rendelet-tervezet* (1. sz. melléklet) háború idejére egy új kitüntetést (a Magyar Népköztársaság Hőse) rendszeresít, és (arany, ezüst, valamint bronz fokozattal) újra engedi adományozni a Magyar Szabadság Érdemrendet,¹¹ ugyanakkor továbbra is fenntartja a fegyveres erők tagjai részére – béke idején – adományozható kitüntetéseket. Ez utóbbi vonatkozásában az eltérés csupán az, hogy a Vörös Csillag Érdemrendnek¹² is három fokozatot rendszeresít. A csatolt *kormányhatározat* tervezete (2. sz. melléklet) is két új kitüntetést (Bátorságért Érdemérem és Háborús Emlékérem) alapít, és fenntartja a béke idején is adományozható «Haza Szolgálatáért» Érdemérem¹³ kitüntetést.¹⁴

A tervezetek – háború idejére – az adományozási jogokat „a szükséges mértékben” decentralizálni javasolták,¹⁵ továbbá egyes, addig csak a fegyveres erők tagjai számára elérhető kitüntetések adományozását a fegyveres testületek, a rendészeti szervek tagjai, illetve polgári személyek részére is lehetővé tették. Ezen irat IV. fejezete szövegtervezet arról, miszerint a HB elfogadja a határozatot. Az előterjesztéshez – mint már szó esett róla – mellékeltek „A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának ... évi ... számú” törvényerejű rendelete és „A Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány ... évi ... számú” határozata szövegtervezetét a fegyveres erők tagjai részére háború idejére alapított kitüntetésekről. A két tervezetben részletesen felsorolták a bevezetendő elismeréseket, adományozásuk indoklását, jogait, a jogkörök átadásának feltételeit, stb., sőt a viselési rangsorukat is, de a külalakjuk leírására nem tértek ki. (Felmerül a kérdés, miért nem, ha

¹¹ A Magyar Szabadság Érdemrendet „a független és demokratikus Magyarország megszületéséért és megerősítéséért, valamint általában a szabadságért és a demokráciáért folytatott küzdelemben kimagasló polgári vagy katonai érdemeket szerzett szabadságharcosok megjutalmazására” a Nemzetgyűlés az 1946. évi VIII. törvénycikkkel alapította. Adományozását a köztársasági elnök 1948. január 1-jével beszüntette, majd az Elnöki Tanács 1957. évi 61. számú törvényerejű rendelete ismét lehetővé tette odaítélését „az 1956. évi ellenforradalom leverésében érdemeket szerzett állampolgárok kitüntetésére”. Az utóbbi tevékenységért adományozott kitüntetések viselését az 1991. évi XXXI. törvény megtiltotta.

¹² A Vörös Csillag Érdemrendet az országgyűlés alapította az 1953. évi. V. törvénnyel „a haza védelmében, a közrend biztosításában, a fegyveres testületek színvonalának emelésében szerzett érdemek” elismeréseként. Adományozható volt a fegyveres erők, a fegyveres testületek és a rendészeti szervek tagjainak és szervezeteinek, valamint polgári személyeknek is.

¹³ A Haza Szolgálatáért Érdeméremet a „harcis és politikai kiképzésben, a személyi állomány nevelésében, valamint a szolgálat terén elért átlagon felüli eredmények” elismerésére a Minisztertanács alapította a 2027/1964. (X. 11.) Mt. számú határozatával. A fegyveres testületek tagjai, illetve – a fegyveres testületek feladatainak elősegítése terén szerzett érdemekért – polgári személyeknek is adományozható volt. Jogelődje a 353/1956. (IX. 6.) Mt. számú határozattal létrehozott Haza Szolgálatáért Emlékérem volt.

¹⁴ A tárgyalt korszakban a magyar állami kitüntetések alapítása és adományozása különböző szinteken történt, amely egyben meghatározta az egyes elismerések rendszerben elfoglalt helyét is. A legmagasabb kitüntetéseket (rendjeleket, kitüntető címeket) az Elnöki Tanács (törvényerejű rendelettel) alapította és adományozta. A következő szintet a Minisztertanács által odaítélt elismerések (kitüntető címek, díjak, érdemérmek, kitüntető jelvények) képviselték, ezeket kormánykitüntetéseknek is nevezték. Az írásunkban szereplő tervezett, illetve ténylegesen létező kitüntetések is ebbe a két kategóriába tartoztak, így ez a kettősség a vizsgált és bemutatott dokumentumokban jól tükröződik.

¹⁵ A Magyar Szabadság Érdemrendet, a Vörös Csillag Érdemrendet és a Kiváló Szolgálatért Érdemrendet háború idején a fegyveres erők tagjainak – az Elnöki Tanács nevében – a honvédelmi miniszter, illetve a belügyminiszter adományozta volna. A Bátorságért Érdemérem, a Haza Szolgálatáért Érdemérem és a Háborús Emlékérem adományozásának a jogát a Kormány ugyancsak az illetékes minisztereknek engedte volna át. A miniszterek mindkét esetben tovább ruházhatták volna e jogot.

már a Pakurár-féle tervek az '50-es években megszülettek. Ez a tény véleményünk szerint mindenképpen azt támasztja alá, hogy ez időben jóváhagyott tervek vagy próbadarabok még nem álltak rendelkezésre.)

A fentieket mintegy szentesítette a HB 1965. szeptember 16-i, 174. üléséről készült jegyzőkönyv, illetve a HB elnöke, Fehér Lajos¹⁶ és titkára, Tóth Károly¹⁷ által aláírt, jóváhagyólag elfogadott határozat „a tábornokok, tisztek és tiszthelyettesek háborús szolgálataival kapcsolatos jogszabályokról.”¹⁸ Ebben a HB utasítja a honvédelmi minisztert, hogy a „jogszabályok miniszteri szintű végrehajtási jogszabályait az érdekelt miniszterekkel (országos hatáskörű szervek vezetőivel) egyetértésben dolgozza ki”, továbbá a belügyminiszterrel egyetértésben „tegyen előterjesztést az újonnan alapított kiténtetések formáira és gyártásával kapcsolatos rendre.” A végrehajtás határideje 1966. szeptember 30., illetve december 31.

Időrendben következő forrásunk a szintén „Szigorúan titkos!” minősítésű 1967-es iratgyűjtés.¹⁹ Első része a honvédelmi miniszter (Czinege Lajos²⁰ helyett Csémi Károly²¹) által 1967. február 7-én aláírt előterjesztés a HB 7/174/1965. számú határozata értelmében a háborús kiténtetések külalakjával és gyártásával kapcsolatos feladatok végrehajtásáról. Az irathoz csatolt mellékletek már jogszabályi formában tartalmazzák a kiténtetések és szalagjaik pontos leírását. Annak érdekében azonban, „hogy a kiténtetések a háború első napjainak bonyolult viszonyai között is időben elkészíthetők legyenek, illetőleg a kiténtetések folyamatos gyártásának biztosítása végett” intézkedés szükséges a gyártó szerszámok kétpéldányos elkészítésére, illetőleg a tombak-alapanyag, továbbá a „hordszalag textília” megfelelő mennyiségű tartalékolására, sorolja az előterjesztő.

Mindezek értelmében született meg a Honvédelmi Bizottság 10/186/1967. számú, Budapesten, 1967. február 23-án kelt határozata a fegyveres erők tagjai részére háború idejére alapított új kiténtetések formájáról, alapszabályairól és gyártásuk rendjéről. Utasította a felelősöket – a pénzügyminisztert és a könnyűipari minisztert –, gondoskodjanak arról, hogy a honvédelmi miniszterrel és a belügyminiszterrel együttműködve a gyártásban illetékes vállalatok „mozgósítási terveikbe dolgozzák be a háború idejére alapított kiténtetések gyártását”, továbbá biztosítsák a gyártáshoz szükséges anyagkészleteket. A feladat végrehajtási határideje eléggé ráérős: 1967. december utolsó napja. Igen lényeges információ tehát, hogy azonnali gyártást nem, csak mozgósítás esetére szolgáló előkészítést rendeltek el.

¹⁶ Fehér Lajos (1917–1981) politikus, 1962–1974 között a minisztertanács elnökhelyettese.

¹⁷ Tóth Károly (1908–?), 1952-től az Üzemgazdasági Tanács titkára, majd a Honvédelmi Tanács Titkárságán osztályvezető. 1961-től 1972-es nyugdíjazásáig a Honvédelmi Tanács (később Honvédelmi Bizottság) titkára.

¹⁸ MOL XIX-A-98. fond 14. d./65. őe. Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban: HL), HM-HB iratok: 2. d. 1965/174. ülés jegyzőkönyve. Lásd az okmánytár 1. b) és c) iratát!

¹⁹ MOL XIX-A-98. fond 17. d./77. őe. (üléssjegyzőkönyv) és 91. d./104. őe. (előterjesztés), valamint HL HM-HB iratok: 3. d. 1967/186. ülés jegyzőkönyve. Lásd az okmánytár 2. a)–c) iratait!

²⁰ Czinege Lajos (1924–1998) politikus, 1960-tól 1984-ig honvédelmi miniszter altábornagyi, 1962-től vezérezredesi, 1978-tól hadseregtábornoki rendfokozattal. 1984–1987 között a minisztertanács elnökhelyettese. 1989-ben lemondott hadseregtábornoki rendfokozatáról.

²¹ Csémi Károly (1922–1992) katonatiszt, altábornagy (1978-tól vezérezredesi). 1963–1973 között vezérkari főnök, 1973-tól 1984-ig HM államtitkár. Emellett 1966-tól a honvédelmi miniszter első helyettese, 1969-től a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erők Főparancsnoka magyar helyettese.

Az irat-együttes második része az elfogadott alapszabályokat tartalmazza jogkörök szerinti bontásban: az 1. sz. mellékletből a Népköztársaság Elnöki Tanácsa (NET) által a fegyveres erők tagjai részére háború idejére alapítandó kitüntetések elnevezését, az egyes fokozatok külalakjának és szalagjainak leírását, továbbá viselési sorrendjét és a velük járó okiratokat ismerhetjük meg. A 2. sz. melléklet a Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány határozatát tartalmazza a fegyveres erők tagjai részére háború idején adományozható kitüntetések alapszabályairól. Ez a kitüntetések külalakjának, szalagjainak, a velük járó okiratoknak a leírását, s a békekitüntetések közé illesztett viselési sorrendjét foglalja magába.

A levéltáros gondos kutatása még egy érdekes irattal szolgált: a Magyar Néphadsereg Vezérkara 4. csoportfőnök, a vezérkari főnök helyettese átiratával a háborús kitüntetések gyártása tárgyában, amely Budapesten, 1968. július 5-én íródott.²² Leszögezi, hogy a Honvédelmi Bizottság által előírt intézkedések – a kitüntetőket előállító szerszámokat két példányban előre le kell gyártani, az alapanyagot képező tombakból és a szalagok textiljéből megfelelő mennyiségű tartalékot kell képezni – folyó év, azaz 1968 elejére megtörténtek. „Adott esetben, előzetes anyagi ráfordítás nélkül, a Szalag- és Zsinórárugyár is tudja a kért szalagokat 3–4 héten belül szállítani, felkészülési tervükben ezzel számolnak, azonban előre legyártandó tartalékra a Könnyűipari Minisztérium nem tud részükre anyagi fedezetet biztosítani. Ennek legyártási költségét a honvédségnek kell vállalni.” A szükséges szalagmennyiség költségét ezért a Magyar Néphadsereg Hadtápfőnökség 1969. évi költségvetésébe kérte az előterjesztő beterveztetni. Még egy probléma jelentkezett: „a vállalat technikai okokból a szélesebb szalagot az eredetileg tervezett mintával nem tudja legyártani, csak kisebb módosítással. (A farkasfogak melletti csíkot el kellene hagyni.)” – Ennek rendezésére is intézkedést kért a feljegyzés írója.

Fenti iratokból lényeges következtetések vonhatók le. Mivel itt történik konkrét utalás a háborús kitüntetések verőszerszámainak elkészülésére, nagyon valószínű, hogy a háborús kitüntetések közül ismert mintadarabok – amelyek meglétéről Molnár József is említést tesz – 1968-nál korábban nem készülhettek. A szalagok még ennél is később, valószínűleg legkorábban 1969 folyamán kerülhettek gyártásra.

Ezekből az iratokból a háborús kitüntetések tervezésének konkrét időpontjára nem derül fény. Pakurár István visszaemlékezését is figyelembe véve nem tartjuk elképzelhetetlennek, hogy valamifajta tervek már az 1950-es években léteztek. Lehetséges, hogy éppen a Jugoszláviával szembeni háborús készülődés kapcsán került sor ilyen utasításra, a konkrét kivitelezés azonban a politikai helyzet megváltozása és Farkas Mihály 1953-as távozása után feledésbe merült. Pakurár, mint tervező azonban megőrizhette, és később felhasználhatta rajzait. A bemutatott iratok által vázolt ügymenet alapján most az látszik egyértelműnek, hogy az ezekben szereplő, jóváhagyott háborús kitüntetőtervek 1965 és 1967 eleje között, valószínűleg 1966 folyamán születhettek meg.

Mint ismeretes, Európában „háborús helyzetre” a második világháborút követően, a NATO (Észak-atlanti Szerződés Szervezete) 1949-es, majd a Varsói Szerződés 1955-ös létrejötte után, az 1950-es, 1960-as években bármikor lehetett kilátás. A két katonai szövetség szembenállása, a NATO-tagállamok atomfegyverkezése, a szocialista tábor permanens törekvése a várható „imperialista agresszió” kivédésére önmagában is elegendő

²² HL MN Vegyes iratok: 67. d./113. őe.

volt a háborús veszélyérzet ébren tartásához.²³ Mindezt tetézték időről-időre a konkrét nemzetközi feszültségcok: köztük például 1961-ben a kubai Disznó-öbölbeli invázió, a berlini fal létesítése, 1962-ben a kubai rakétaválság, amely okán 1962. október 18-án a magyar honvédelmi miniszter teljes harckészültséget rendelt el.²⁴ Mégis érdeklődésre tarthat számot, hogy mi magyarázza a háborús kitüntetések – ezúttal közölt dokumentumainkkal hitelesített – ügyintézésének 1965–1967-es előkerülését, netán megújulását?

A Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) 1959 novemberében tartott VII. kongresszusa hosszú távú, 10 éves honvédelmi és hadsereg-fejlesztési programot hagyott jóvá. „A párt honvédelmi politikája arra épült, hogy mindaddig, amíg az imperializmus létezik, a szocialista társadalom védelme elkerülhetetlen”, valamint arra, hogy a szocialista országok honvédelme csak összefogás révén, a Varsói Szerződés keretén belül lehet hatékony.²⁵ A szövetségi vállalás kézzelfogható közelségbe hozta a háborús fenyegetettséget: egy esetleges háború során a magyar egységeknek konkrétan ausztriai és észak-olaszországi célpontokat kellett volna elérniük.²⁶

Úgy véljük, leginkább ez a fentebb vázolt permanens tendencia irányította rá a figyelmet a kitüntetések kérdésére – amelyek okirati és tényleges tervezése, kivitelezése éveken át meglehetősen komótosan zajlott –, és kevésbé egy, az adott időszakban lezajlott konkrét esemény.

A Honvédelmi Bizottság tevékenysége és a háborús kitüntetések ügye

A XX. század második felében a Honvédelmi Tanács (HT, 1952–1962), majd a Honvédelmi Bizottság (HB, 1962–1990), mint a védelempolitikai és hadiipari kérdések legfontosabb és legmagasabb szintű döntéshozó fóruma működött. Üléseit teljes titoktartás övezte, 1976-ig – amikor az új honvédelmi törvényben röviden megemlítették – még létezéséről is kevesen tudtak. Határozatai végig szigorúan titkosak voltak, a közvélemény nem értesült róluk. Korábban a HT/HB elődeként működött a Magyar Kommunista Párt Katonai Bizottsága (1946–1948), a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) Államvédelmi Bizottsága (1948–1950), majd Honvédelmi Bizottsága (1950–1952). Az MDP Központi Vezetősége (KV) Titkársága 1952. november 27-i ülésén megszüntette a Honvédelmi Bizottságot (tagjai Rákosi Mátyás,²⁷ Farkas Mihály és Gerő Ernő²⁸ voltak), helyette felállították a Honvédelmi Tanácsot. A KV Titkárság ez utóbbi szervezetet bízta meg a katonai és hadiipari

²³ Bővebben lásd: *Kiss Balázs*: A Magyar Néphadsereg, 1957–1990. (A továbbiakban: *Kiss Balázs*), illetve *Kiss Jenő*: A katonai felső- és középszintű vezetés főbb jellemzői, 1950–2007. In: *Hazánk dicsőségére. 160 éves a Magyar Honvédség*. Szerk.: *Holló József – Lugosi József – Markó György*. Budapest, 2008. 159–162., 225–229. o.

²⁴ *Csendes László – Gellért Tibor*: Kronológia a Honvédség történetéből, 1945–1990. Budapest, 1993. 239–256. o.

²⁵ *Kovács Jenő*: A Magyar Néphadsereg fejlődésének fő vonásai (1959–1985). In: *Magyarország hadtörténete két kötetben*. Főszerk.: *Liptai Ervin*. 2. köt. Szerk.: *Tóth Sándor*. Budapest, 1985. 567–576. o.

²⁶ *Kiss Balázs*. 162. o.

²⁷ Rákosi Mátyás (1892–1971) politikus, 1945–1953 között az MKP, illetve MDP fő-, majd 1953–1956 között első titkára, 1952–1953 között a minisztertanács elnöke. Az 1950-es évek első felében sztálini típusú diktatúrát valósított meg Magyarországon.

²⁸ Gerő Ernő (1898–1980) politikus, 1952–1956 között a minisztertanács elnökhelyettese, majd első elnökhelyettese. 1956. júliustól októberig az MDP első titkára.

kérdések tárgyalásával. Mivel azonban semmilyen nyilvános jogszabály, sőt az 1949-ben életbe lépett alkotmány sem rendelkezett a testületről, létezését egészen az említett 1976. évi törvényig teljes homály fedte.²⁹

A HT saját ügyköréről és ügyrendjéről maga rendelkezett, először 1952–1953-ban, munkájának koordinálására önálló titkárságot állítottak föl. Az 1956-os szervezeti szabályzat szerint háború esetén a HT vált volna az államigazgatás legfelsőbb szervévé. 1952 és 1956 között a HT kisebb-nagyobb megszakításokkal folyamatosan működött, 1956 után is folytatta tevékenységét, a forradalom után megszűnt HT Titkárság szintén újjáalakult. Az MSZMP Politikai Bizottsága 1961. április 25-i határozata szerint háború esetén a Magyar Népköztársaság vezetését a Honvédelmi Tanács³⁰ látja el, és 9 fős testületét már békeidőben megalakítják. Ugyanakkor a Minisztertanács szűkebb kabinetjeként működő HT nevét 1962. május elején – a békében, illetve háború esetén működő két testület elkülönítésének céljával – megváltoztatták Honvédelmi Bizottságra. Az 1962. május 2-i ülésen új ügyrendet is elfogadtak. Eszerint „a Minisztertanács az ország védelmével kapcsolatos közvetlen feladatait a Honvédelmi Bizottság útján látja el.” A Minisztertanács a következő hatásköröket ruházta át a HB-re:

- „a.) dönt a fegyveres erők (néphadsereg, BM karhatalom, a határőrség, a katonai légoltalom), a fegyveres testületek (rendőrség, munkásőrség, büntetés-végrehajtási szervek), a rendészeti szervek (tűzoltóság, pénzügyőrség, vámőrség, iparőrség) fontosabb kérdéseiben, valamint
- b.) dönt az ország védelmével közvetlenül összefüggő gazdasági kérdésekben,
- c.) szervezi, koordinálja és irányítja az országmozgósítási tervek kidolgozását, megszabja az ország háborúra való felkészítésének feladatait.”

A HB a Minisztertanács szűkebb kabinetjeként működött, hiszen az ügyrend szerint elnökből és négy tagból állt, az elnök a Minisztertanács elnöke volt, a tagokat pedig a Minisztertanács nevezte ki a kormány tagjai közül. Munkarendje szerint a HB általában havonta ülésezett, az üléseken részt vehettek állandó jelleggel, vagy az adott napirendi pontok tárgyalásához meghívott személyek. Határozatait szótöbbséggel hozta, de a HB elnöke jogosult volt saját hatáskörben is határozni, ekkor azonban intézkedéseiről a következő ülésen köteles volt beszámolni. Ez általában úgy valósult meg, hogy a soron következő ülés első néhány határozata – a HB tagjai által megerősítve – az elnök két ülés közötti intézkedéseit hagyta jóvá. A HB határozatait a végrehajtásukért felelősöknek és az abban érdekelteknek kellett megküldeni. A HB határozatai minden esetben szigorúan

²⁹ A testület történetéről, szervezetéről bővebben lásd: *Germuska Pál – Nagy Tamás: Az MDP Államvédelmi Bizottsága, Honvédelmi Bizottsága és a Honvédelmi Tanács. Múltunk, 2004/1. 180–210. o. és Germuska Pál: A Honvédelmi Tanács és a Honvédelmi Bizottság Magyarországon, 1952–1980. http://www.nationaler-verteidigungsrat.de/downloads/germuska_ht_hb.pdf (a letöltés ideje: 2011. június 16.). (A továbbiakban: *Germuska: HT/HB.*) Ennek főszerzője nyomtatásban is megjelent *Germuska Pál: A Honvédelmi Tanács és a Honvédelmi Bizottság szervezete és működése, 1952–1980.* In: *Magyar történettudomány az ezredfordulón. Glatz Ferenc 70. születésnapjára. Szerk.: Gecsényi Lajos – Izsák Lajos.* Budapest, 2011. 471–478. o. Megjegyzendő, hogy a HB történetéről megjelent publikációk eddig csak 1980-ig tárgyalták a szervezet történetét. Ennek oka, hogy az 1980 után keletkezett HB iratok még kutatási korlátozás alá esnek, szigorúan titkos minősítésüket ugyanis a titokvédelmi törvény értelmében még felül kell vizsgálni.*

³⁰ Ez a szerv egyesítette volna az MSZMP Központi Bizottsága, az Elnöki Tanács, a Minisztertanács, a Honvédelmi Minisztérium, a Belügyminisztérium, a Külügyminisztérium és a gazdasági élet irányítását.

titkos okmányoknak minősültek. A határozatokat a HB titkára és a HB elnöke írta alá. A HB Titkársága volt felelős az ülések előkészítéséért, a HB feladataihoz kapcsolódó teendők ellátásáért és a határozatok végrehajtásának ellenőrzéséért.³¹

A háború esetén az ország irányítását végző Honvédelmi Tanács ügyrendjét 1964-ben fogadta el a HB, majd az 1970-es években többször módosították. Miután 1963-tól a HB létszámát növelték, és nem kormánytag tisztviselőket (a terfvivatal elnöke, a néphadsereg vezérkari főnöke, a honvédelmi miniszter első helyettese, az MSZMP Központi Bizottsága [KB] Közigazgatási és Adminisztratív Osztályának [KAO] vezetője) is kineveztek HB-taggá, szükségessé vált az ügyrend módosítása. Erre 1974-ben került sor. Témánk szempontjából az 1965 és 1967 közötti évek válnak érdekessé. Ekkor a HB elnöke Fehér Lajos miniszterelnök-helyettes volt, tagjai pedig Fock Jenő³² miniszterelnök-helyettes, Ajtai Miklós³³, az Országos Terfvivatal (OT) elnöke, Korom Mihály³⁴ (1966. decembertől Borbándi János³⁵), az MSZMP KB KAO vezetője, Czinege Lajos vezérezredes, honvédelmi miniszter, Benkei András³⁶ belügyminiszter, Kőteles Jenő³⁷ altábornagy, a honvédelmi miniszter első helyettese, Csémi Károly vezérőrnagy (1966-tól altábornagy), vezérkari főnök, valamint Jávor Ervin³⁸ ezredes, az OT elnökhelyettese és (1965. októbertől) Papp Árpád³⁹ munkásőr vezérőrnagy, a Munkásőrség országos parancsnoka, állandó meghívottak, valamint Tóth Károly, a HB titkára.⁴⁰

Mint levéltári kutatásaink arra fényt derítettek, a HB 1965 szeptemberében (7/174/1-965. számú határozat) hozott döntést a fegyveres erők tagjai részére háború idején adományozható kiténtetésekről, a honvédelmi miniszter előterjesztése alapján. A kiténtetések formáiról és gyártásuk rendjéről 1967 februárjában (10/186/1967. számú határozat) született döntés.⁴¹ Pakurár István, a Személyügyi Főcsoportfőnökség polgári alkalmazottja, 1967. március 1-jén „a kiténtetések tervezésében végzett kezdeményező, sokoldalú és művészi kivitelezésű munkájáért” 5000 Ft. pénzjutalomban részesült. Nem utolsó sorban azért, mert „munkájával több tízezer forintos tervezői költséget takarított meg.”⁴² 1970-

³¹ *Germuska*: HT/HB., a HB 1/138/1962. számú határozata a Honvédelmi Bizottság feladatáról és ügyrendjéről. HL HM-HB iratok: 1. d.

³² Fock Jenő (1916–2001) politikus, 1961-től a minisztertanács elnökhelyettese, 1967–1975 között elnöke.

³³ Dr. Ajtai Miklós (1914–1982) politikus, 1961–1967 között az Országos Terfvivatal elnöke, 1967-től 1974-ig a minisztertanács elnökhelyettese.

³⁴ Dr. Korom Mihály (1927–1993) politikus, 1966–1978 között igazságügy-miniszter.

³⁵ Borbándi János (1923–1994) politikus, tartalékos vezérőrnagy. 1961 és 1966 között HM Politikai Főcsoportfőnök és honvédelmi miniszterhelyettes, 1966-1974-ig az MSZMP KB közigazgatási és adminisztratív osztályának vezetője, 1974-től 1984-ig a minisztertanács elnökhelyettese.

³⁶ Benkei András (1923–1991) politikus, 1963–1980 között belügyminiszter.

³⁷ Kőteles Jenő (1914–1966) katonatiszt, altábornagy. 1957–1961 között az Egyesített Tiszti Iskola parancsnoka, 1961-től HM Képzési Főcsoportfőnök, emellett 1962-től a honvédelmi miniszter első helyettese.

³⁸ Dr. Jávor Ervin (1921–) katonatiszt, ezredes (1967-től vezérőrnagy). 1952-től az Országos Terfvivatal katonai főosztályvezetője, 1962-től az OT elnökhelyettese.

³⁹ Papp Árpád (1927–1982) munkásőr vezérőrnagy. 1962 és 1980 között a Munkásőrség országos parancsnoka.

⁴⁰ *Germuska*: HT/HB., HL HM-HB iratok: 2. d.

⁴¹ HL HM-HB iratok: 2. és 3. d.

⁴² HL MN 1967/T: 119. d./155. őe. Az MNK Honvédelmi Miniszterének 1/1967. számú parancsa. Lásd az okmánytár 3. iratát! Valamint: Csillagrendek árnyékában.

ben, a „felszabadulás 25. évfordulója” alkalmából honvédelmi miniszteri dicséretet és 3000 Ft. jutalmat kapott. Az előterjesztés indoklásában szerepelt, hogy „tervei alapján kerültek elfogadásra a háborús kitüntetések, valamint a Felszabadulási Jubileumi Emlékerem”.⁴³ De ki is volt ez a közvélemény számára ismeretlen művész?

Pakurár István (1925–2003) eredeti foglalkozása készüléklakatos volt, 1939-től a Fémáru Fegyver- és Gépgyárban, majd 1945-től a Csepeli Vas- és Fémműveknél (Weiss Manfréd, később Rákosi Mátyás Művek) mint műszerész helyezkedett el. 1949 nyarán át-helyezték a gyár tanműhelyébe műszaki rajzolónak. Ennek előzménye az volt, hogy 1946 és 1949 között a csepeli „Kemény Alfréd” Képzőművészeti Szabadiskolában szabadkézi rajzot és festést tanult. A tatai „Rákosi” Páncélos Tiszti Iskola parancsnokának hívására 1949. szeptember 23-án került a honvédséghez rajzolóként. Ekkortól egészen 1952 elejéig a páncélos tiszti iskolán dolgozott, majd rövid időre átkerült a HM Műszaki Parancsnokság, illetve a „Zalka Máté” Híradó Tiszti Iskola állományába, ahonnan 1952 decemberében a HM Személyügyi Főcsoportfőnökségre helyezték. Ettől kezdve nyugdíjazásáig itt dolgozott előbb polgári alkalmazottként, majd 1972. március 1-jétől kinevezett polgári alkalmazottként. 1956 után a Személyügyi Csoportfőnökségen működő szervezési és nyilvántartó osztályon, majd a Személyügyi Főcsoportfőnökség, Szervezési és Tartalékos Tiszti Csoportfőnökség szervezési és nyilvántartó osztályán Pakurár Istvánnak egyik legfőbb feladata a Magyar Népköztársaság és a Magyar Néphadsereg legfontosabb kitüntetéseiének és tárgyi elismeréseinek megtervezése és kidolgozása volt. A háborús kitüntetések megtervezése mellett nevéhez fűződik a Felszabadulási Jubileumi Emlékerem⁴⁴ (1970 [1969]), a honvédelmi miniszter által adományozható dísztör, a Béke és Barátság Érdemrend⁴⁵ (1974), a Magyar Népköztársaság Csillagrendje⁴⁶ (1984) és a Stromfeld Aurél Díj⁴⁷ (1986) terveinek elkészítése, valamint a katonai főiskolát végzett tisztek jelvényeinek képi megformálása is.⁴⁸ Ezek után az sem meglepő, hogy tervei alapján készült az 1980-as évek elején a Jemeni Népköztársaság valamennyi katonai kitüntetése. Színvonalas munkájáért Pakurár István szinte minden évben részesült valamilyen kitüntetésben, pénz- vagy

⁴³ Pakurár István személyi okmánygyűjtője. HM HIM Központi Irattár (a továbbiakban: KI) Pa. 290/2831. Az összegek nagyságrendjének érzékeltetésére: 1970-ben a kezdő diplomás muzeológus egy havi fizetése 1700 forint volt.

⁴⁴ A Felszabadulási Jubileumi Emlékermet az Elnöki Tanács „a független, szabad és demokratikus Magyarország megszületéséért és megerősödéséért, a szabadságért, a demokráciáért és a szocializmusért vívott küzdelemben szerzett kimagasló érdemek” elismerésére alapította az 1969. évi 38. számú törvényerejű rendelettel.

⁴⁵ A Béke és Barátság Érdemrendet az 1974. évi 22. számú törvényerejű rendelettel alapította az Elnöki Tanács „a népek közötti békés együttműködés, a társadalmi haladás előmozdításában, a nemzetközi gazdasági és kulturális kapcsolatok fejlesztésében szerzett kimagasló érdemekért”.

⁴⁶ A Magyar Népköztársaság Csillagrendjét az Elnöki Tanács az 1984. évi 18. számú törvényerejű rendelettel alapította „a szocializmus építésében, a politikai, gazdasági, tudományos és kulturális élet terén, továbbá a haza védelmében és szolgálatában, a közrend biztosításában, illetőleg a népek közötti barátság elmélyítésében és a társadalmi haladás előmozdításában szerzett kiemelkedő érdemek elismerésére”. A kitüntetést a Magyar Köztársaság Csillagrendje néven a rendszerváltozást követően is adományozták (1991-ig).

⁴⁷ A Stromfeld Aurél Díjat a Minisztertanács 1986-ban alapította. „A honvédelem, az állam- és közbiztonság erősítése terén végzett kiemelkedő tudományos, műszaki-fejlesztési vagy szervezőtevékenység, illetve az ezzel elért jelentős eredmény elismerésére” adományozták.

⁴⁸ Pakurár a nevéhez fűződő kitüntetések egy részét egyedüli megbízás alapján, másokat több résztvevős pályázat meghívottjaként tervezte meg.

tárgyjutalomban. Megkapta a Haza Szolgálatáért Érdemérem ezüst, majd kétszer az arany fokozatát (másodsor már nyugdíjazása után), valamint a Munka Érdemrend ezüst fokozatát. 1981-ben Honvédelmi Minisztériumi tanácsosi címet kapott. 1985. december 31-i nyugdíjazása után is foglalkozott kitüntetések tervezésével.⁴⁹

A HB határozatainak szigorúan titkos minősítése és az egész szervezetre jellemző titkosság nyomán nem meglepő, hogy a háború esetén adományozható kitüntetések gyártásával kapcsolatban a HM Személyügyi Főcsoportfőnökség iratai között mindössze egy iratot sikerült találnunk.⁵⁰

Ami Pakurár István nyilatkozatát,⁵¹ illetve Molnár József tanulmányát⁵² illeti, meg kell állapítanunk, hogy sem arra az állításra, hogy a háborús kitüntetések tervezése az 1950-es években Farkas Mihály utasítására kezdődött (Pakurár István), sem az 1984. november 29-én kelt „Háború idején a személyi munkára vonatkozó rendszabályok” megnevezésű parancs-tervezet (Molnár József) létezésére vonatkozóan eddig nem bukkantunk levéltári forrásokra. Ennek persze lehet oka a levéltári anyagok nagy mennyisége, és – különösen az 1980-as évekre vonatkozóan – csekély feldolgozottsága. Az viszont bizonyos, hogy amint a fentiekben láttuk a Honvédelmi Bizottság hatáskörébe tartozott, hogy „megszabja az ország háborúra való felkészítésének feladatait”. A HB iratok tanúsága szerint, a testület ennek megfelelően az 1960-as, 1970-es években határozatokat hozott a háborús szolgálati, alárendeltségi viszonyok, a háborús jogszabályok, a háborús hírközlés, tömegtájékoztatás témakörében is.⁵³ Ezek sorába illenek a háborús kitüntésekről hozott 1960-as évekbeli határozatok.

Tervek és megvalósítás

A fent ismertetett levéltári források alapján tehát a „háború idejére alapított új kitüntetések” tervezési munkálatainak időpontja 1965–1966-ra tehető. Ekkor készíthette el Pakurár István azokat a tervrajzokat, amelyek közül az illetékesek 1967 elején kiválasztották a később gyártásra került elismerések végleges formáit, ahogy ez a szerencsésen fennmaradt dokumentum-együttesben nyomon is követhető. A felbecsülhetetlen értékű képi forrásanyagot ugyanis ma a Hadtörténeti Múzeum Numizmatikai Gyűjteménye őrzi.⁵⁴

„A tábornokok, tisztek, tiszthelyettesek, tisztsek és honvédek részére, háború idején adományozható kitüntetések” tervezetei 35×42 cm-es, paszpartuzott kartonlapokon, dosz-sziéba rendezve kerültek benyújtásra, értelemszerűen a HB döntéshozói elé. A Magyar Népköztársaság Hőse kitüntető cím, a Magyar Szabadság Érdemrend, a Vörös Csillag Érdemrend, a Bátorságért Érdemérem és a Háborús Emlékérem tervezetei összesen 15 ilyen kartonlapot töltenek meg, ezek közül öt ábrázolja a jóváhagyott változatokat. A képi források, illetve a mellékelt „betétlap” vizsgálata során számos érdekes pluszinformációhoz juthatunk. Az egyes kitüntetések a tervezett viselési sorrendet követve mutatjuk be.

⁴⁹ Pakurár István személyi okmánygyűjtője. KI Pa. 290/2831., Csillagrendek árnyékában.

⁵⁰ HL MN Vegyes iratok: 67. d./113. őe. Lásd az okmánytár 4. iratát!

⁵¹ Csillagrendek árnyékában.

⁵² Molnár 1993. 29–34. o.

⁵³ Lásd: HL és MOL HB iratok!

⁵⁴ Hadtörténeti Múzeum (a továbbiakban: HTM) leltári szám: 2011. 22.1–15./É. A tervrajzok a rendszerváltozás után hivatalos átadás útján kerültek a gyűjteménybe.

A Magyar Népköztársaság Hőse kitüntető cím jelvényének külalakjáról öt rajz készült, valamennyi változat – szovjet analógiára – az 1953. évi V. törvénnyel alapított Szocialista Munka Hőse kitüntető cím⁵⁵ jelvényének formáját követi.⁵⁶ Az öt terv közül kettőn a prizmás, aranszínű csillag a Szocialista Munka Hőse kitüntető cím jelvényének szalagján, kettőn zöld-fehér farkasfogakkal szegélyezett vörös szalagon, az ötödiken pedig nemzeti-színű szalagon függ. Az ötből négy változaton az 1957-es államcímer a szalagot, az ötödiken a csillagtestet díszíti. Ez utóbbi terven a szalagon két keresztbe fektetett géppisztolyt ábrázoló ékítmény látható, míg két másik rajz esetében ugyanez a motívum a csillagtesten jelenik meg. Az ötágú csillagtestet az öt elképzelés egyikén a művész vörös (zománc?) keretbe foglalta. A változatok közül végül azt fogadták el, amelyen az ékítmény nélküli prizmás aranycsillag zöld-fehér farkasfogakkal szegélyezett, államcímerrel díszített vörös szalagon függ. Az elvetett tervrajzokat a kartonlapon papírral letakarták. A háború idejére tervezett új kitüntetések közül a Magyar Népköztársaság Hőse kitüntető cím volt az egyetlen, amely később (1979-ben) ténylegesen megalapításra került, igaz, akkoriban a beavatottakon kívül senki nem tudhatta, hogy a rangos elismerésnek bő évtizeddel korábban milyen funkciót szántak.

Az eredetileg az 1946. évi VIII. törvénnyel, kétfokozatú elismerésként (ezüst és bronz fokozattal) alapított Magyar Szabadság Érdemrend háború esetén arany fokozattal egészült volna ki, a rendjel külalakját illetően azonban sem a tervrajz, sem az alapszabálytervezet szövege nem utal eltérésre a korábbi kivitelhez képest. Sőt, a rajzokhoz mellékelt felsorolásban az ezüst és bronz fokozat neve mellett megjegyzésként ez szerepel: „Eredeti formájában kerül háború idején is adományozásra”. Felmerül a kérdés, hogy mit tekintettek „eredeti formának”, hiszen 1957-ben, amikor adományozására az 1956-os eseményekkel kapcsolatban ismét sor került, a Magyar Szabadság Érdemrend külalakját az addighoz képest kissé megváltoztatták: a hátlap kör alakú zárólemeze a „Kossuth-címer” és a „MAGYAR SZABADSÁGÉRT” felirat helyére az 1957-es magyar államcímer került. Tíz évvel később, a háborús kitüntetések tervezésekor bizonyára az 1957-es változatot tekintették „eredeti formának”. A később legyártott példányok végül mindkét korábbi típustól eltértek, mivel hátlapjuk homorú, sima felületű (ábrázolás és felirat nélküli), azokon zárólemez egyáltalán nincs, az előlap kör alakú (Kossuth Lajost ábrázoló) középpajzsa pedig az előző két változaténál vastagabb, tehát a háborús kitüntetésnek szánt Magyar Szabadság Érdemrend mindenféleképpen külön típusként kezelendő.

A Vörös Csillag Érdemrend ugyancsak háromfokozatú elismeréssé vált volna háború idején. Az egyik elképzelés szerint az 1953. évi V. törvénnyel alapított Érdemrend változatlan külalakkal I. fokozatként került volna adományozásra, míg a II. és III. fokozat esetében a jelvénytestet alkotó vörös zománcos, aranszínű ötágú csillag ágai között (mögött) húzódo babérkoszorú ezüst-, illetve bronzszínű, a szalag egységesen egyszínű, vö-

⁵⁵ A Szocialista Munka Hőse kitüntetését és kitüntető címet az országgyűlés az 1953. évi V. törvénnyel alapította. „A szocializmus építésében, az állam vezetésében végzett több évtizedes kiemelkedő munka elismeréseként, illetőleg a társadalmat súlyos következményektől megóvó, hősi helytállásért” polgári személyeknek és a fegyveres testületek tagjainak is adományozható volt.

⁵⁶ A Szovjetunió Hőse kitüntető cím Arany Csillaga és a szovjet Szocialista Munka Hőse kitüntető cím jelvénye egyaránt fémkerekes vörös szalagon függő ötágú csillagot ábrázolt, különbség elsődlegesen a csillag formájában volt, illetve a Szocialista Munka Hőse kitüntető cím esetében a csillagtestet sarló és kalapács díszítette.

rös lett volna. Ezt végül elvetették, helyette azt a tervet hagyták jóvá, amely a fokozatok megkülönböztetésére az 1957-es államcímert formázó középpajzs körül eltérő átmérőjű, aranyszínű sugárnyalábokból álló csillagdíszítményt alkalmazott. Ezen a tervezeten az egyes fokozatokat eltérő szalag is jelöli: az I. fokozat vörös szalagján középen egy, a II. fokozatén kettő, a III. fokozatén három keskeny aranyszínű csík húzódik.

A fenti, a NET adományozási jogkörébe utalt elismerések mindegyike már létező ki-tüntetési formához nyúlt vissza, a két újonnan alapítandó kormánykitüntetés (Bátorságért Érdemérem, Háborús Emlékérem) tervezésénél azonban a művész úgy tűnik teljesen sza-bad kezet kapott. A háromfokozatú Bátorságért Érdeméremnek három, merőben eltérő forma- és színvilágú tervezete maradt fenn. Tanulmányozásuk során megállapítható, hogy a legkevésbé merész változat került elfogadásra. Az 1. sorszámú tervrajz virágformát idé-ző ötágú vörös csillagot ábrázol, ágai között a fokozatnak megfelelő színű sugárnyalábok-kal, a csillag alsó részén az államcímerrel, két vízszintes ágában ívelt „BÁTORSÁGÉRT” felirattal. A kevésbé tetszetős éremnek a szalagja sem túl esztétikus: nemzeti színekkel kettéosztott szalagja sárga-lila lett volna. A 3. sorszámú tervezet kifejezetten formabontó: a kör alakú alapra háromszögletű, erősen stilizált néphadseregi csapatzászlót tervezett Pakurár, amelyben a címer alatt írott betűkkel a „Bátorságért” felirat is helyet kapott. A zászló mindhárom csúcsa kilóg az érem lapjából, oldalai íveltek. Az érem világoskék szalagját középen nemzetiszínű farkasfogak, illetve fokozatonként eltérő számú vörös sáv és csík osztja ketté. A szokatlan külsejű érem, bár ízlésesnek nem nevezhető, erősen tükrözi a nemzeti jelleget. Jóváhagyásra végül egy harmadik, a korszak formavilágát inkább tükröző éremkép került. Ezen a fokozatnak megfelelő fémszínű, kör alakú babékoszorún nyugvó, sugárnyalábokból álló ötágú csillagot formázó jelvények láthatók. Világoskék középmezejükben a „Kádár-címer” és két keresztbe tett géppisztoly kapott helyet, lejjebb az előtérben „BÁTORSÁGÉRT” feliratú vörös szalagok ívelnek, a koszorút alul nemzeti-színű szalag fogja össze. Az éremszalagok szintén a magyar nemzeti színeket kombinál-ják: az arany fokozatnál vörös alapon középen fehér-zöld színű sáv, amelyben a két szín farkasfogszerűen kapcsolódik egymásba. Az ezüst fokozat szalagjának alapszíne fehér, a bronzé zöld.

A Háborús Emlékéremhez készült a legtöbb terv, összesen nyolc, valamennyi a szo-cialista realizmus jegyében. A tervezett előlapok zöme rohamsisakos katonát ábrázol, de megjelennek rajtuk a modern haditechnikai eszközök is: rakéta, sugárhajtású repülőgép, harckocsi, gépkarabély. Egyik-másik éremkép stílusában már-már az ázsiai kommunista országok korabeli kitüntetéseit idézi, szalagjaik azonban főként a magyar színeket variál-ják, sőt, az egyik szalag teljesen megegyezik a Horthy-kori Magyar Koronás Érdemérem katonai szalagjával! Másik két szalagban megjelenik a fekete szín, markáns jelleget köl-csönözve a kitüntetésnek. Hátlap-terv csak egy készült, amely nemes egyszerűséggel az 1957-es államcímert ábrázolja. Elfogadásra végül a 8. számú tervrajz került: az előlapon az előtérben kézigránátot dobó rohamsisakos katona, bal kezében gépkarabéllyal, a háttér-ben szögesdrótakadály, támadó harckocsik és repülőgépek, robbanás füstfelhője látható. Az érem szalagja vörös, középen széles nemzetiszínű sávval. A rajzon az érem (a másik hét Háborús Emlékérem-tervhez hasonlóan) aranyszínű, ahogy az alapszabály-tervezet szövegében is ez a szín került meghatározásra, éppen ezért érdekes, hogy a később tényle-gesen elkészült példányok bronzszínűek.

Mivel sem a terveken, sem az azokat tartalmazó dossziékon nem szerepel évszám, közelítő datálásukat (1965–1966) a jelen írás keretein belül közölt, nemrég fellelt levéltári források tették lehetővé. Ugyancsak ezeknek a dokumentumoknak köszönhető (ahogy írásunk 1. részében már említettük), hogy feltételezést formálhatunk a mintapéldányok készítésének időpontjáról (1960-as évek vége). A legyártott kitüntetések darabszámát ezzel szemben megbecsülni sem tudjuk, sőt, arra is mindössze Molnár József cikkében találunk adatot, hogy a jelvények gyártása az Állami Pénzverőben történt. (A rendelkezésre álló korabeli iratok következetesen „a kitüntetőket gyártó vállalatokat” említenek.⁵⁷) A szalagok előállítását viszont – ahogy fent erre már utalás történt – az egyik forrás megnevezi (Szalag- és Zsinórárugyár).⁵⁸

Számos kérdés tehát még válaszra vár a gyártással kapcsolatban, annak eredménye, a „háborús kitüntetések” egy sorozata azonban megtalálható a Hadtörténeti Múzeum Numizmatikai Gyűjteményében.⁵⁹ A 17 darab érdemjel egy kifejezetten erre a célra készített, 41×41×5 cm méretű, bordó műbőr bevonatos dobozban van elhelyezve, az egyes daraboknak külön-külön kialakított fészekben. Az összeállítás ebben a formában a kivitelből ítélve valószínűleg később, talán az 1980-as években készült. A 17 kitüntetés közül nyolc (ideértve a Magyar Szabadság Érdemrend ezüst és bronz fokozatát) már megalapított, katonáknak (is) adható „békekítüntetés”, amelyeket háború idején is adományoztak volna. Külalakjuk – a Magyar Szabadság Érdemrend fentebb már tárgyalt eltéréseinek kivételével – megfelel az alapszabályaikban leírtaknak. További nyolc érdemjel csak háború esetén került volna megalapításra és odaítélésre. Ezeknek a külalakja megegyezik a tervrajzokon ábrázoltakkal. Külön kategóriát képez a Magyar Népköztársaság Hőse kitüntető cím jelvénye, amely az 1960-as évek végén még csak mintapéldányként létezett, 1979-ben azonban ténylegesen bevezették.

Itt kell említést tenni egy érdekességről: a Magyar Szabadság Érdemrend előlapjának középmezéjét övező babérszörű a Pakurár-féle tervezeten – az 1947-es típushoz képest – fordítva van ábrázolva, tehát alul nyitott. A kollekciónban található mintapéldányokat megvizsgálva megállapíthatjuk, hogy az arany és bronz fokozat koszorúja a tervrajzokkal megegyező, míg az ezüst fokozaton a húsz évvel korábbi példányokhoz hasonlóan fent látható a koszorú nyitott vége. További érdekesség, hogy a koszorú az Érdemrend 1957-es típusán is lefelé (sőt, egyes példányokon oldalra!) nyílik.⁶⁰ Ez azonban mind az 1957-es típus, mind a „háborús kitüntetések” esetében lehet pusztán gyártási hiba is, hiszen ilyen kitélt sem az Érdemrend alapszabályának 1958-as módosítása,⁶¹ sem az 1967-es alapszabály-tervezet⁶² nem említi.

⁵⁷ 10/186/1967. sz. HB határozat. HL HM-HB iratok: 3. d., MNVK 4. csoportfőnök átirata a HM Személyügyi Főcsoportfőnökségre. HL MN Vegyes iratok 67. d./113. őe. Lásd az okmánytár 2. c) és 4. iratát!

⁵⁸ HL MN Vegyes iratok: 67. d./113. őe. Lásd az okmánytár 4. iratát!

⁵⁹ HTM leltári szám: 2003. 258.1–17./É. Magángyűjteményből történt beszerzés.

⁶⁰ Vö.: *Bodrogi – Molnár – Zeidler* 2005. 170. o.

⁶¹ A NET 1958. évi 1–5. számú határozata egyes kitüntetések alapszabályainak módosításáról. *Magyar Közlöny*, 1958/18. szám.

⁶² 10/186/1967. sz. HB határozat 1. sz. melléklete. HL HM-HB iratok: 3. d. Lásd az okmánytár 3. c) iratát!

A kitüntetések leírása

Az alábbiakban a dobozban elfoglalt helyük sorrendjében közöljük a kitüntetések leírását, technikai és nyilvántartási adatait, illetve alszámon a Magyar Népköztársaság Hőse kitüntető cím jelvényének egy (nem a kollekciónál származó) változatát, amelynek külalakja eltér a jóváhagyottól (és így a később hivatalosan is megvalósult formától), s mivel hasonlít a tervezetek egyikére, feltételezésünk szerint prototípusról lehet szó.

1. Magyar Népköztársaság Hőse kitüntető cím jelvénye

Leírás: Prizmás felületű, aranszínű ötágú csillag, ágainak vége lekerekített. Aranszínű, téglalap alakú fém keretbe foglalt, szélein zöld–fehér háromszögsorral díszített, 20 mm széles meggyvörös szalagon függ. A szalag közepén rátétként aranszínű 1957-es magyar államcímer, a szalag hátoldalán fölerősítő tű van.

Anyaga: aranyozott tombak. *Mérete:* 33,5×31 mm.

Leltári szám: HTM 2003.258.1./É

1/a. Magyar Népköztársaság Hőse kitüntető cím jelvénye (változat)

Leírás: Prizmás felületű, aranszínű, ötágú csillag, ágainak vége lekerekített, közepén rátétként aranszínű 1957-es magyar államcímer. Aranszínű, téglalap alakú fém keretbe foglalt 20 mm széles meggyvörös szalagja közepén 1–1 mm-es fehér csíkokkal szegélyezett, 4 mm széles nemzetiszínű sáv húzódik. A szalag hátoldalán fölerősítő tű van.

Anyaga: aranyozott tombak. *Mérete:* 33,5×31 mm.

Leltári szám: HTM 2007.51.1./É

2. Magyar Népköztársaság Érdemrendje⁶³

Leírás: Domború, vörös zománcos, ötágú csillag, ágai között aranszínű sugárnyalábokkal, közepén az 1957-es magyar államcímerrel. Hátoldala homorú.

Anyaga: aranyozott tombak, zománc. *Mérete:* 47,8×42,6 mm. Szalagja fehér, jobb szélétől 4 mm-re 4 mm széles nemzetiszínű háromszöges, bal szélétől 4 mm-re 4 mm széles vörös sáv húzódik.

Leltári szám: HTM 2003.258.2./É

3. Vörös Zászló Érdemrend⁶⁴

Leírás: Kör alakú, aranszínű babérkoszorún alul 1957-es magyar államcímer látható, fölötte zöld–fehér farkasfogakkal szegélyezett vörös zászló lobog. Hátlapja sima.

Anyaga: aranyozott tombak, zománc. *Mérete:* 43×40 mm. Vörös szalagját 1–1 mm-es fehér csíkokkal szegélyezett nemzetiszínű sáv osztja ketté.

Leltári szám: HTM 2003.258.3./É

4. Magyar Szabadság Érdemrend arany fokozata

Leírás: Tízágú, domború, aranszínű sugaras csillag, közepén kör alakú, zöld zománcú babérkoszorúban Kossuth Lajos jobb profilképe látható. Hátlapja homorú, sima felületű.

⁶³ A Magyar Népköztársaság Érdemrendjét az országgyűlés az 1953. évi V. törvénnyel alapította. „A szocializmus építésében, az állam vezetésében végzett több évtizedes kiemelkedő munka elismeréséért, illetőleg a társadalmat súlyos következményektől megóvó, hősi helytállásért” polgári személyeknek és a fegyveres testületek tagjainak is adományozható volt.

⁶⁴ A Vörös Zászló Érdemrendet „a haza védelmében, a közrend biztosításában, a fegyveres testületek tevékenysége színvonalának emelésében szerzett érdemek” elismerésére az országgyűlés alapította az 1953. évi V. törvénnyel. Adományozható volt a fegyveres erők, a fegyveres testületek és a rendészeti szervek tagjainak és szervezeteinek, illetve polgári személyeknek is.

Anyaga: aranyozott tombak, zománc. *Átmérője:* 45,3 mm. Szalagja vörös, szélein 5–5 mm-es zöld és fehér sávokkal.

Leltári szám: HTM 2003.258.4./É

5. Magyar Szabadság Érdemrend ezüst fokozata

Leírás: Tízágú, domború, ezüstszerű sugaras csillag, közepén kör alakú, zöld zománcú babérkoszorúban Kossuth Lajos jobb profilképe látható. Hátlapja homorú, sima felületű.

Anyaga: ezüstözött tombak, zománc. *Átmérője:* 45,3 mm. Szalagja vörös, szélein 5–5 mm-es zöld és fehér sávokkal.

Leltári szám: HTM 2003.258.5./É

6. Magyar Szabadság Érdemrend bronz fokozata

Leírás: Tízágú, domború, bronzszínű sugaras csillag, közepén kör alakú, zöld zománcú babérkoszorúban Kossuth Lajos jobb profilképe látható. Hátlapja homorú, sima felületű.

Anyaga: tombak, zománc. *Átmérője:* 45,3 mm. Szalagja vörös, szélein 5–5 mm-es zöld és fehér sávokkal.

Leltári szám: HTM 2003.258.6./É

7. Vörös Csillag Érdemrend I. fokozata

Leírás: Aranyszínű, kör alakú babérkoszorú, alján nemzetiszínű sávval, a koszorún domború, vörös zománcos, ötágú csillag. A jelvényttest középrészén 27 mm átmérőjű, aranyszínű sugárnyalábokból álló ötágú csillag közepén aranyszínű 1957-es magyar államcímer. Hátlapja homorú, sima felületű.

Anyaga: aranyozott tombak, zománc. *Mérete:* 44×45,5 mm. Szalagja meggyvörös, közepén 2 mm széles aranyszínű csíkkal.

Leltári szám: HTM 2003.258.7./É

8. Vörös Csillag Érdemrend II. fokozata

Leírás: Aranyszínű, kör alakú babérkoszorú, alján nemzetiszínű sávval, a koszorún domború, vörös zománcos, ötágú csillag. A jelvényttest középrészén 22,4 mm átmérőjű, aranyszínű sugárnyalábokból álló ötágú csillag, közepén aranyszínű 1957-es magyar államcímer. Hátlapja homorú, sima felületű.

Anyaga: aranyozott fém, zománc. *Mérete:* 44×45,5 mm. Szalagja meggyvörös, közepén két párhuzamos 2–2 mm széles aranyszínű csíkkal.

Leltári szám: HTM 2003.258.8./É

9. Vörös Csillag Érdemrend III. fokozata

Leírás: Aranyszínű, kör alakú babérkoszorú, alján nemzetiszínű sávval, a koszorún domború, vörös zománcos, ötágú csillag. A jelvényttest középrészén 18,6 mm átmérőjű, aranyszínű sugárnyalábokból álló ötágú csillag, közepén aranyszínű 1957-es magyar államcímer. Hátlapja homorú, sima felületű.

Anyaga: aranyozott tombak, zománc. *Mérete:* 44×45,5 mm. Szalagja meggyvörös, közepén három párhuzamos 2–2 mm széles aranyszínű csíkkal.

Leltári szám: HTM 2003.258.9./É

10. Haza Szolgálatáért Érdemérem arany fokozata

Leírás: Aranyszínű babérkoszorú, amelynek felső két ágát „A HAZA SZOLGÁLATÁÉRT” feliratú, köríves szalag köti össze. A koszorún két keresztbe fektetett, aranyszínű géppisztolyon színes zománcos katonai csapatzászló nyugszik, közepén aranyszínű 1957-es magyar államcímer. A koszorút alul nemzetiszínű zománcszalag fogja át. Hátlapja sima.

Anyaga: aranyozott tombak, zománc. *Mérete:* 40,9×36,7 mm. Szalagja aranszínű, közepére függőlegesen 5 mm széles aranszegélyű, nemzetiszínű csíkot varrtak.

Leltári szám: HTM 2003.258.10./É

11. Haza Szolgálatáért Érdemérem ezüst fokozata

Leírás: Ezüstsínű babérkoszorú, amelynek felső két ágát „A HAZA SZOLGÁLATAÉRT” feliratú, köríves szalag köti össze. A koszorún két keresztbe fektetett, ezüstsínű géppisztolyon színes zománcos katonai csapatzászló nyugszik, közepén ezüstsínű 1957-es magyar államcímer. A koszorút alul nemzetiszínű zománcszalag fogja át. Hátlapja sima.

Anyaga: ezüstözött tombak, zománc. *Mérete:* 40,9×36,7 mm. Szalagja kék, közepére függőlegesen 5 mm széles aranszegélyű, nemzetiszínű csíkot varrtak.

Leltári szám: HTM 2003.258.11./É

12. Haza Szolgálatáért Érdemérem bronz fokozata

Leírás: Bronzsínű babérkoszorú, amelynek felső két ágát „A HAZA SZOLGÁLATAÉRT” feliratú, köríves szalag köti össze. A koszorún két keresztbe fektetett, bronzsínű géppisztolyon színes zománcos katonai csapatzászló nyugszik, közepén bronzsínű 1957-es magyar államcímer. A koszorút alul nemzetiszínű zománcszalag fogja át. Hátlapja sima.

Anyaga: tombak, zománc. *Mérete:* 40,9×36,7 mm. Szalagja zöld, közepére függőlegesen 5 mm széles aranszegélyű, nemzetiszínű csíkot varrtak.

Leltári szám: HTM 2003.258.12./É

13. Kiváló Szolgálatért Érdemrend⁶⁵

Leírás: Kör alakú, aranszínű babérkoszorú, amelyben aranszínű 1957-es magyar államcímerrel ékesített, vörös zománcú, domború ötágú csillag helyezkedik el, a koszorú alsó részét nemzetiszínű zománcszalag fogja át, fölötte két keresztbe fektetett géppisztoly látható. A csillag ágai között ezüstsínű, domború sugárnyalábok vannak. Hátlapja sima.

Anyaga: aranyozott tombak, zománc. *Mérete:* 41,1×36,4 mm. Vörös szalagját 1–1 mm-es fehér csíkokkal szegélyezett nemzetiszínű sáv osztja ketté.

Leltári szám: HTM 2003.258.13./É

14. Bátorságért Érdemérem arany fokozata

Leírás: Alul nemzetiszínű zománcszalaggal átkötött aranszínű babérkoszorún íveltszélű, sugárnyalábokból álló, aranszínű ötágú csillag, amelynek alsó harmada előtt aranszegélyű, „BÁTORSÁGÉRT” feliratú, vörös zománcos szalag húzódik. A csillag kör alakú, világoskék zománcú középmezéjében keresztbe fektetett aranszínű gépkarabély és géppisztoly, fölötte aranszínű 1957-es magyar államcímer látható. Hátlapja sima.

Anyaga: aranyozott tombak, zománc. *Mérete:* 43×38,5 mm. Szalagja vörös, közepén 12 mm széles, zöld és fehér háromszögekből álló, kétoldalt 1–1 mm-es fehér csíkkal szegélyezett sáv van.

Leltári szám: HTM 2003.258.14./É

15. Bátorságért Érdemérem ezüst fokozata

Leírás: Alul nemzetiszínű zománcszalaggal átkötött ezüstsínű babérkoszorún íveltszélű, sugárnyalábokból álló, ezüstsínű ötágú csillag, amelynek alsó harmada előtt ezüstszegélyű, „BÁTORSÁGÉRT” feliratú, vörös zománcos szalag húzódik. A csillag kör alakú, világoskék

⁶⁵ A Kiváló Szolgálatért Érdemrendet – Kiváló Szolgálatért Érdemérem néven – az országgyűlés alapította az 1953. évi V. törvénnyel, elnevezése 1964-ben változott meg. „A haza védelmében, a közrend biztosításában, a fegyveres testületek tevékenysége színvonalának emelésében szerzett érdemek” elismerésére a fegyveres erők, a fegyveres testületek és a rendészeti szervek tagjainak és szervezeteinek, illetve a honvédelem terén szerzett érdemekért polgári személyeknek is adományozható volt.

zománcú középmezejében keresztbe fektetett ezüstszínű gépkarabély és géppisztoly, fölötté ezüstszínű 1957-es magyar államcímér látható. Hátlapja sima.

Anyaga: ezüstözött tombak, zománc. *Mérete:* 43×38,5 mm. Szalagja fehér, közepén 12 mm széles, vörös és zöld háromszögekből álló sáv van.

Leltári szám: HTM 2003.258.15./É

16. Bátorságért Érdemérem bronz fokozata

Leírás: Alul nemzetiszínű zománccsalaggal átkötött bronzszínű babékoszorún ívelt szélű, sugárnyalábokból álló, bronzszínű ötágú csillag, amelynek alsó harmada előtt bronzszegélyű, „BÁTORSÁGÉRT” feliratú, vörös zománccsalaggal húzódik. A csillag kör alakú, világoskék zománcú középmezejében keresztbe fektetett bronzszínű gépkarabély és géppisztoly, fölötté bronzszínű 1957-es magyar államcímér látható. Hátlapja sima.

Anyaga: tombak, zománc. *Mérete:* 43×38,5 mm. Szalagja zöld, közepén 12 mm széles, vörös és fehér háromszögekből álló, kétoldalt 1–1 mm-es fehér csíkkal szegélyezett sáv van.

Leltári szám: HTM 2003.258.16./É

17. Háborús Emlékérem

Leírás: Kör alakú, kétoldalt, bronzszínű érem, előlapján az előtérben kézigránát dobó, bal kezében gépkarabélyt tartó, rohamsisakos katona, jobbra szögcsapóakadály, a háttérben jobbra két harcokcsi, fent két repülőgép, balra robbanás füstfelhője látható. Hátlapján közepén domború 1957-es magyar államcímér. Pereme sima.

Anyaga: tombak. *Átmérője:* 36,4 mm. Szalagja vörös, közepén 1–1 mm-es fehér csíkokkal szegélyezett, 13 mm széles nemzetiszínű sávval.

Leltári szám: HTM 2003.258.17./É

Egy esetleges háború idején szerzett érdemek, illetve annak során teljesített katonai szolgálat elismeréseként tehát a fenti kitüntetések adományozták volna a magyar fegyveres erők tagjainak. A rendelet- és határozat-tervezetek a már létező, korábban alapított érdemjelek elnyerhetőségének feltételeit is újraszabályozták: a szolgálat terén elért kimagasló eredmények helyett háborús körülmények között a haza védelmében szerzett érdemeket vagy a harci cselekmények során tanúsított hősiesség magatartást ismerték volna el általuk.

A „háborús kitüntetések” bevezetése esetén a NET, illetve a Minisztertanács és a fegyveres testületek miniszterei által adományozható kitüntetések 1960-as évek végén érvényben lévő viselési sorrendje a következőképpen változott volna (*félkövér, dőlt betűvel az újonnan alapítandó, dőlt betűvel a már létező, háborús érdemekért is adományozható elismerések vannak kiemelve*):

1. Szocialista Munka Hőse
2. **Magyar Népköztársaság Hőse**
3. *Magyar Népköztársaság Érdemrendje*
4. Magyar Népköztársaság Zászlórendje I. fokozata
5. Szocialista Hazáért Érdemrend
6. Magyar Népköztársasági Érdemrend I. fokozata
7. **Magyar Szabadság Érdemrend arany fokozata**
8. Kossuth Érdemrend I. osztálya

9. Munka Vörös Zászló Érdemrendje – *Vörös Zászló Érdemrend*
10. Magyar Népköztársaság Zászlórendje II. fokozata
11. Magyar Népköztársasági Érdemrend II. fokozata
12. *Magyar Szabadság Érdemrend ezüst fokozata*
13. Kossuth Érdemrend II. osztálya
14. Munka Érdemrend arany fokozata – Munka Érdemrend – Vörös Csillag Érdemrend
- 15. *Vörös Csillag Érdemrend I. fokozata***
16. Magyar Népköztársaság Zászlórendje III. fokozata
17. Magyar Munka Érdemrend arany fokozata
18. Magyar Népköztársasági Érdemrend III. fokozata
19. Kossuth Érdemrend III. osztálya
20. Magyar Népköztársaság Zászlórendje IV. fokozata
21. Magyar Népköztársasági Érdemrend IV. fokozata
22. *Magyar Szabadság Érdemrend bronz fokozata*
23. Magyar Munka Érdemrend ezüst fokozata
24. Magyar Népköztársaság Zászlórendje V. fokozata
25. Magyar Népköztársasági Érdemrend V. fokozata
26. Munka Érdemrend ezüst fokozata – Szocialista Munkáért Érdemérem – *Kiváló Szolgálatért Érdemrend* – Kiváló Szolgálatért Érdemérem
- 27. *Vörös Csillag Érdemrend II. fokozata***
28. Magyar Népköztársasági Érdemérem arany fokozata
29. Magyar Munka Érdemrend bronz fokozata
30. Magyar Népköztársasági Sportérdemérem arany fokozata
31. Munka Érdemrend bronz fokozata – Munka Érdemérem – Szolgálati Érdemérem
- 32. *Vörös Csillag Érdemrend III. fokozata***
33. Magyar Népköztársasági Érdemérem ezüst fokozata
34. Magyar Munka Érdemérem
35. Magyar Népköztársasági Sportérdemérem ezüst fokozata
36. Magyar Népköztársasági Érdemérem bronz fokozata
37. Magyar Népköztársasági Sportérdemérem bronz fokozata
38. 48-as Díszérem
39. Tanácsköztársasági Emlékérem
40. Munkás–Paraszt Hatalomért Emlékérem
- 41. *Bátorságért Érdemérem arany fokozata***
42. *Haza Szolgálatáért Érdemérem arany fokozata*
43. Szolgálati Érdemérem 800 repült óra után – Szolgálati Érdemérem 25 év után – Honvédelmi Érdemérem 25 év után

44. Bátorságért Érdemérem ezüst fokozata

45. *Haza Szolgálatáért Érdemérem ezüst fokozata*

46. Szolgálati Érdemérem 550 repült óra után – Szolgálati Érdemérem 20 év után
– Honvédelmi Érdemérem 20 év után

47. Bátorságért Érdemérem bronz fokozata

48. *Haza Szolgálatáért Érdemérem bronz fokozata*

49. Szolgálati Érdemérem 350 repült óra után – Szolgálati Érdemérem 15 év után
– Honvédelmi Érdemérem 15 év után

50. Szolgálati Érdemérem 200 repült óra után – Szolgálati Érdemérem 10 év után
– Honvédelmi Érdemérem 10 év után

51. Háborús Emlékérem

52. Árvízvédelemért Emlékérem – Árvízvédelemért Érem

53. Közbiztonsági Érem arany fokozata

54. Tűzrendészeti Érem arany fokozata

55. Közbiztonsági Érem ezüst fokozata

56. Tűzrendészeti Érem ezüst fokozata

57. Közbiztonsági Érem bronz fokozata

58. Tűzrendészeti Érem bronz fokozata

Okmánytár

Tanulmányunk legfontosabb írásos forrásait az egykori Honvédelmi Bizottság háborús kitüntetésekre vonatkozó iratai képezik. A Honvédelmi Bizottság munkája során határozatokat hozott, melyek előterjesztői az adott ügyben illetékes miniszterek, országos hatáskörű szervek vezetői voltak. A HB ülésekről tárgyalási jegyzőkönyvek készültek. Az előterjesztések, ülésjegyzőkönyvek, határozatok teljes sorozatát a HB Titkárságán őrizték, ez az irat-együttes ma a Magyar Országos Levéltárban található, a XIX-A-98. fonszámon. A határozatokból és ülésjegyzőkönyvekből az érintett minisztériumok vagy országos szervek is kaptak egy-egy példányt. A Honvédelmi Minisztérium HB iratait ma a Hadtörténelmi Levéltár őrzi. Kutatásunk során e két iratanyagból válogattuk ki azokat az előterjesztéseket, ülésjegyzőkönyveket és határozatokat, melyek a háborús kitüntetések keletkezéstörténetét mutatják be. Ez két iratcsoportot jelent a HB 7/174/1965. és 10/186/1-967. számú határozatához kapcsolódóan. Az iratok egykor „Szigorúan titkos!” minősítést kaptak. Ezek a minősítések azonban az 1995. évi LXV. törvény rendelkezései alapján megszűntek, illetve törlésre kerültek. Az iratok közlésénél elhagytuk azokat a részeket, amelyek nem a háborús kitüntetésekkel, hanem a fegyveres erők tagjainak érdekvédelmével kapcsolatosak. Az így kihagyott sorokat szögletes zárójelben három ponttal jelöltük. Fentiekén kívül két másik dokumentum is bekerült az Okmánytárba. Az egyik Pakurár István jutalmazási parancsa, a másik pedig egy két példányban is fennmaradt átirat, amely a kitüntetések majdani gyártásának konkrét kérdéseivel foglalkozik. Ezek közül az MNVK 4. csoportfőnökségtől a HM Személyügyi Főcsoportfőnökség Szervezési és Tartalékos Tiszti Csoportfőnökségére küldött irat 1. számú példányát közöljük, amely az

ügyintézők által rávezetett konkrét utasításokat is tartalmazza. Utóbbi irat fennmaradása csak a véletlennek köszönhető. Az 1960-as években ugyanis az érvényes szabályoknak megfelelően az illetékes parancsnok döntött az irattározásra kerülő iratok sorsáról, a szóban forgó dokumentumot pedig II-es csoportúnak, azaz meghatározott idő után megsemmisítendőnek ítélték, így elvileg nem került volna levéltárba. Valószínűsíthető, hogy az esetleg még a '60-as években keletkezett többi hasonló témájú irattal is ez történhetett, és azok nem kerültek el a megsemmisítést. Az iratok közlése szöveghű, a jelentősebb helyesírási vagy gépelési hibákat javítottuk. Az eredetiben aláhúzott részeket *dőlt betűvel* jelöltük. Az iratokban előforduló személyekről a rendelkezésre álló szakirodalom és a Központi Irattárban őrzött tiszti személyi okmánygyűjtők segítségével igyekeztünk néhány kiegészítő információt adni.

RÖVIDÍTÉSEK

alez.	alezredes
altbgy.	altábornagy
BM	belügyminiszter/Belügyminisztérium
Csf.	Csoportfőnök(ség)
d.	doboz
e.	elvtárs
ezds.	ezredes
HBT	Honvédelmi Bizottság Titkársága
HM	honvédelmi miniszter/Honvédelmi Minisztérium
IM	Igazságügyi Minisztérium
Itt.	Irattár
Kip. Min.	Könyvűipari Minisztérium
MNHF	Magyar Néphadsereg Hadtápfőnökség
NET	Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa
őe.	őrzési egység
őrgy.	őrnagy
PM	Pénzügyminisztérium
s. k.	saját kezűleg
Szü. Fcsf.	Személyügyi Főcsoportfőnökség
tart. ti. szü. Csf.	Tartalékos Tiszti Személyügyi Csoportfőnökség
Titk.	Titkárság
vezds.	vezérezredes
VK	Vezérkar
vörgy.	vezérőrnagy

1. A Honvédelmi Bizottság 7/174/1965. számú határozatával kapcsolatos iratok

a) A honvédelmi miniszter előterjesztése és mellékletei

Honvédelmi Minisztérium

Szigorúan titkos!

Szám: 00759/23/1965 (VK. 3. csf.-ség.)

Egyetért: Benkei András belügyminiszter, Dr. Jávor Ervin az Országos Tervhivatal elnökének helyettese, Garamvölgyi Károly⁶⁶ a pénzügyminiszter helyettese, Mekis József⁶⁷ a munkaügyi miniszter helyettese, Dr. Szilbereky Jenő⁶⁸ az igazságügyminiszter helyettese, Gáspár Sándor⁶⁹ a SZOT főtitkára, Tóth Károly a HB Titkárságának vezetője

Előterjesztés a Honvédelmi Bizottsághoz

Tárgy: A táborkok, tisztek és tiszthelyettesek háborús szolgálatáról szóló törvényerejű rendelet végrehajtási jogszabályai

I.

A Honvédelmi Bizottság 4/163/1964. számú határozatával elfogadta a táborkok, tisztek és tiszthelyettesek háborús szolgálatáról szóló törvényerejű rendeletet.⁷⁰ E tvr. külön jogszabályi rendezésre utalta a fegyveres erők tagjainak

- a) adományozható kitüntetésekkel,
- b) érdekvédelmével,
- c) ruházati és ételmezési ellátásával,
- d) előléptetésének rendjével, annak hatásköri szabályaival és általában a személyügyi vonatkozásokkal kapcsolatos kérdéseket.

A felsorolt kérdések közül csak az a)–b) pontban említettek olyanok, amelyek *magasabb szintű* jogszabályban történő szabályozást igényelnek; a c) és d) pontban említett kérdések viszont olyanok, amelyek egyrészt – rendezésük terjedelmes volta miatt – magasabb szintű szabályozásra nem alkalmasak, másrészt természetüknél fogva ilyen szintű szabályozásra nem is szorulnak. Ezért ezek *miniszteri szintű* jogszabályban (utasítás, parancs) kerülnek rendezésre.

⁶⁶ Garamvölgyi Károly (1926–?) közgazdász. 1962-től 1968-ig a pénzügyminiszter helyettese, majd első helyettese, 1973–1980 között művelődésügyi, illetve oktatási miniszterhelyettes. http://www.tortenelmitar.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=4138&catid=65%3Ag&Itemid=67&lang=hu (a letöltés ideje: 2011. augusztus 31.).

⁶⁷ Mekis József (1910–1984) politikus, 1955–1956 között a minisztertanács elnökhelyettese, 1957-től 1966-ig munkaügyi miniszterhelyettes, majd első helyettes. *Bölgöny József – Hubai László: Magyarország kormányai, 1848–2004. Ötödik, bővített és javított kiadás.* Budapest, 2004. (A továbbiakban: *Bölgöny – Hubai*) 2004. 396. o.

⁶⁸ Dr. Szilbereky Jenő (1917–?) jogtudós. 1962 és 1978 között az igazságügy-miniszter helyettese, 1978–1980-ig igazságügyi minisztériumi államtitkár. 1980-tól 1990-ig a Legfelsőbb Bíróság elnöke. http://www.tortenelmitar.hu/index.php?option=com_content&view=category&id=87:sz&Itemid=67&layout=default&lang=hu (letöltés ideje: 2011. augusztus 31.).

⁶⁹ Gáspár Sándor (1917–2002) politikus, 1956-tól 1959-ig, majd 1965 és 1983 között a Szakszervezetek Országos Tanácsának főtitkára, 1955–1956-ban és 1983-tól 1988-ig elnöke. 1959 és 1961, valamint 1963–1965 között az MSZMP Budapesti Bizottságának első titkára, 1961-től 1963-ig az MSZMP KB gazdaságpolitikai titkára. *Huszár Tibor: Kádár. A hatalom évei, 1956–1989.* Budapest, 2006. 328–329. o.

⁷⁰ A HB 4/163/1964. sz. határozatát és mellékletét lásd: HL HM-HB iratok: 2. d.

A fentiek alapján

- törvényerejű rendelet-tervezetet készítettünk a fegyveres erők tagjai részére háború idején (az Elnöki Tanács által) adományozható kitüntésekről,
 - kormányhatározat-tervezetet a fegyveres erők tagjai részére háború idején (a Kormány által) alapított kitüntésekről és
 - kormányrendelet-tervezetet a háború idején katonai szolgálatot teljesítők érdekvédelméről.
- A három jogszabály-tervezet főbb rendelkezéseit az alábbiak indokolják.

II.

A fegyveres erők tagjai részére béke időben adományozható kitüntetések fajtái nem elégségesek a háború idején minőségben is sokrétűbben és nagyobb számban jelentkező kiemelkedő cselekmények differenciáltabb elismerésére. A béke idején irányadó centralizált kitüntetési eljárás pedig nem teszi lehetővé a hősi és kimagasló harci cselekmények gyors, sok esetben azonnali erkölcsi elismerését.

Ennek alapján a csatolt *törvényerejű rendelet-tervezet* (1. sz. melléklet) háború idejére egy új kitüntetést (a Magyar Népköztársaság Hőse) rendszeresít, és (arany, ezüst, valamint bronz fokozattal) újra engedi adományozni a Magyar Szabadság Érdemrendet, ugyanakkor továbbra is fenntartja a fegyveres erők tagjai részére – béke idején – adományozható kitüntetéseket. Ez utóbbi vonatkozásában az eltérés csupán az, hogy a Vörös Csillag Érdemrendnek is három fokozatot rendszeresít.

A csatolt *kormányhatározat tervezete* (2. sz. melléklet) is két új kitüntetést (Bátorságért Érdemérem és Háborús Emlékérem) alapít, és fenntartja a béke idején is adományozható „Haza Szolgálatáért Érdemérem” kitüntetést.

A tervezetek az érdemrendek és érdemérmek adományozásának jogát a fentebb említett indokok alapján a szükséges mértékben decentralizálják, és lehetővé teszik az egyes kitüntetéseknek – a fegyveres erők tagjain kívül – a fegyveres testületek, a rendészeti szervek tagjai, valamint a polgári személyek részére történő adományozását is.

[...]

IV.

A fentiek alapján kérem, hogy a Honvédelmi Bizottság fogadja el a következő határozatot:

1.) A Honvédelmi Bizottság elfogadja a fegyveres erők tagjai részére háború idején adományozható kitüntésekről szóló törvényerejű rendelet és kormányhatározat, valamint a háború idején katonai szolgálatot teljesítők érdekvédelméről szóló kormányrendelet tervezetét.

2.) [...]

3.) A Honvédelmi Bizottság utasítja a honvédelmi minisztert, hogy

a) a tábornokok, tisztek és tiszthelyettesek háborús szolgálatáról szóló törvényerejű rendelet, a kitüntésekről, valamint az érdekvédelemről szóló elfogadott jogszabályok *miniszteri szintű végrehajtási* jogszabályait az érdekelt miniszterekkel (országos hatáskörű szervek vezetőivel) egyetértésben dolgozza ki;

Felelős: honvédelmi miniszter

Határidő: 1966. szeptember 30.

b) a belügyminiszterrel egyetértésben tegyen előterjesztést az újonnan alapított kitüntetések formáira és gyártásával kapcsolatos rendre.

Felelős: honvédelmi miniszter

Határidő: 1966. december 31.

4.) Az elfogadott tervezeteket további intézkedésig a Honvédelmi Bizottság Titkárságának vezetője őrizze.

5.) [...]

Budapest, 1965. évi szeptember hó 10. napján

Czinege Lajos s. k.

1. sz. melléklet a 00759/23/1965 számhoz:

Szigorúan titkos!

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának ... évi ... számú törvényerejű rendelete a fegyveres erők tagjai részére háború idején adományozható kitüntésekről

1. §. (1) A Magyar Népköztársaság Hőse kitüntető cím adományozható a fegyveres erők azon tagja részére, aki a haza védelmében háború idején különösen kiemelkedő érdemeket szerzett, vagy harci cselekmény során hősi helyállással rendkívüli bátorságot tanúsított.

(2) A Magyar Népköztársaság Hőse kitüntető cím tulajdonosának nyugdíját 20%-kal magasabb összegben kell megállapítani, mint amennyi a részére egyébként a jogszabályok szerint járna. Az így megállapított nyugdíj azonban nem lehet alacsonyabb a Minisztertanács által külön meghatározott összegnél. A hozzátartozók nyugellátását a felemelt nyugdíj alapulvételével kell megállapítani.

2. §. (1) A fegyveres erők azon tagjai részére, akik a haza védelmében háború idején kimagasló érdemeket szereztek, vagy harci cselekmények során hősiesség magatartást tanúsítottak, a következő kitüntetések adományozhatók:

- 1) a Magyar Népköztársaság Érdemrendje,
- 2) a Vörös Zászló Érdemrend,
- 3) a Magyar Szabadság Érdemrend,
- 4) a Vörös Csillag Érdemrend és
- 5) a Kiváló Szolgálatért Érdemrend.

(2) A Magyar Szabadság Érdemrendnek arany, ezüst és bronz, a Vörös Csillag Érdemrendnek pedig I., II. és III. fokozata van.

3. §. (1) Az 1. és 2. §-ban felsorolt kitüntetések a fegyveres testületek és rendészeti szervek tagjai, valamint polgári személyek részére is adományozhatók.

(2) A 2. §-ban felsorolt kitüntetések közül a Magyar Népköztársaság Érdemrendje és a Vörös Zászló Érdemrend a fegyveres erők egységei és más szervei részére is adományozható.

4. §. (1) A Magyar Népköztársaság Hőse kitüntető címet, a Magyar Népköztársaság Érdemrendjét, valamint a Vörös Zászló Érdemrendet a Népköztársaság Elnöki Tanácsa, az egyéb érdemrendeket a fegyveres erők tagjainak – a Népköztársaság Elnöki Tanácsa nevében – a honvédelmi miniszter, illetőleg a belügyminiszter adományozza.

(2) A honvédelmi miniszter, illetőleg a belügyminiszter az (1) bekezdés szerinti jogát átruházhatja.

5. §. Az érdemrendek, valamint a Magyar Népköztársaság Hőse kitüntető címmel járó jelvény és oklevél leírását, a jelvények viselésének és a cím használatának szabályait a Minisztertanács javaslatára a Népköztársaság Elnöki Tanácsa állapítja meg.

6. §. (1) A Népköztársaság Elnöki Tanácsa a kitüntetést megvonhatja attól, aki arra érdemtelenné vált.

(2) A büntető és egyéb jogszabályoknak a kitüntetésekre vonatkozó rendelkezéseit a jelen törvényerejű rendelettel alapított kitüntetésekre és kitüntető címre is alkalmazni kell.

7. §. Ez a törvényerejű rendelet kihirdetése napján lép hatályba; hatályának idején az 1964. évi 23. számú törvényerejű rendelet nem alkalmazható.⁷¹

2. számú melléklet a 00759/23/1965 számhoz:

Szigorúan titkos!

A Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány ... évi ... számú határozata a fegyveres erők tagjai részére háború idejére alapított kitüntetésekről

1. A Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány a fegyveres erők tagjainak:

a) a haza védelmében háború idején szerzett érdemek elismeréséül a Bátorságért Érdemérem és a Haza Szolgálatáért Érdemérem,

b) a háború idején teljesített katonai szolgálat elismeréséül a Háborús Emlékérem kitüntetést alapítja.

2. Az 1. pontban felsorolt érdemérmek és emlékérem a honvédelem terén szerzett érdemekért a fegyveres testületek és rendészeti szervek tagjai, valamint polgári személyek részére is adományozható.

3. A Bátorságért Érdeméremnek és a Haza Szolgálatáért Érdeméremnek három fokozata van: arany, ezüst és bronz.

4. Az 1. pontban alapított érdemérmek rangsora a következő:

- a) Bátorságért Érdemérem arany fokozata,
- b) Haza Szolgálatáért Érdemérem arany fokozata,
- c) Bátorságért Érdemérem ezüst fokozata,
- d) Haza Szolgálatáért Érdemérem ezüst fokozata,
- e) Bátorságért Érdemérem bronz fokozata,
- f) Haza Szolgálatáért Érdemérem bronz fokozata,
- g) Háborús Emlékérem.

5. A Kormány a jelen határozattal alapított kitüntetések adományozásának jogát az illetékes miniszterre ruházza, aki ezt a jogát átruházhatja.

6. Az alapított érdemérmek és emlékérem alapszabályáról külön határozat rendelkezik.

7. A büntető és egyéb jogszabályoknak a kitüntetésekre vonatkozó rendelkezéseit a jelen határozattal alapított kitüntetésekre is alkalmazni kell.

8. E határozat kihirdetése napján lép hatályba; hatályának idején a fegyveres erők tagjai tekintetében a 2027/1964. (X. 11.) Korm. számú határozat nem alkalmazható.⁷²

MOL XIX–A–98. 14. d./65. őe.

⁷¹ A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1964. évi 23. számú törvényerejű rendelete a fegyveres testületek tagjainak kitüntetésére vonatkozó rendelkezések módosításáról. *Magyar Közlöny*, 1964/63. szám. 518–520. o.

⁷² A Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány 2027/1964. (X. 11.) számú határozata a fegyveres testületek tagjai részére alapított kitüntetésekről. *Határozatok Tára*, 1964/13. szám. 35–36. o.

b) A Honvédelmi Bizottság ülésének tárgyalási jegyzőkönyve*Honvédelmi Bizottság Titkársága**Szigorúan titkos!*

Jegyzőkönyv a Honvédelmi Bizottság 1965. szeptember 16-án megtartott 174. üléséről.

Jelen vannak: Fehér Lajos elvtárs, a HB elnöke, Fock Jenő, dr. Ajtai Miklós, dr. Korom Mihály, Czinege Lajos vezds., Benkei András, Köteles Jenő altbgy., Csémi Károly vörgy. elvtársak, a HB tagjai, dr. Jávor Ervin ezds. elvtárs, állandó meghívott, Tóth Károly elvtárs, a HB titkára.

[...]

4. *Javaslat a tábornokok, tisztek és tiszthelyettesek háborús szolgálatával kapcsolatos jogszabályra.*

Előadó: Czinege Lajos vezds. elvtárs.*Meghívottak:* HM.: Tóth Lajos⁷³ vörgy., HBT.: Hoffer Imre⁷⁴ elvtársak.*Hozzászóltak:* Dr. Korom Mihály, Czinege Lajos vezds., Fehér Lajos elvtársak.

Dr. Korom Mihály elvtárs kérdésére Czinege elvtárs tájékoztatja a Honvédelmi Bizottságot, hogy az előterjesztés III/e. pontjában említett visszahagyási nyilatkozat rendszeresítése indokolt, mert ezáltal a katonai szolgálatot teljesítő személy által megjelölt hozzátartozó létfenntartása biztosítható.

Fehér Lajos elvtárs javasolja az előterjesztés elfogadását.

A Honvédelmi Bizottság a határozat-tervezetet a 7/174/1965. szám alatt elfogadta.

[...]

Kmf.

Tóth Károly HB titkára

Fehér Lajos HB elnöke

HL HM–HB iratok: 2. d.**c) A Honvédelmi Bizottság 7/174/1965. számú határozata***Honvédelmi Bizottság**Szigorúan titkos!*

Kapják: Czinege Lajos vezds., Csémi Károly vörgy., Dr. Ajtai Miklós, Benkei András elvtársak.

A Honvédelmi Bizottság 7/174/1965. számú határozata a *tábornokok, tisztek és tiszthelyettesek háborús szolgálatával kapcsolatos jogszabályokról.*

1. A Honvédelmi Bizottság elfogadja a fegyveres erők tagjai részére háború idején adományozható kintüntetésekről szóló törvényerejű rendelet és kormányhatározat, valamint a háború idején katonai szolgálatot teljesítők érdekvédelméről szóló kormányrendelet tervezetét.

⁷³ Tóth Lajos (1922–) katonatiszt, vezérőrnagy. 1957 és 1969 között a vezérkari főnök első helyettese, közben 1959–1961-ig megbízott vezérkari főnök. *Csendes László – Gellért Tibor: Az MN vezető állománya (Miniszterek, tábornokok, ezredesek.)* Kézirat. HL MN Különgyűjtemény C/213.

⁷⁴ Hoffer Imre (?–?) a HB Titkárságának munkatársa.

2. A Honvédelmi Bizottság tudomásul veszi, hogy a háború idején katonai szolgálatot teljesítők érdekvédelméről szóló kormányrendelet végrehajtását szabályozó miniszteri rendelet a vonatkozó rendelkezéseket a háborús viszonyok miatt szükséges eltérésekkel állapítja meg, és

- a fronton harcoló katonák részére pótlékot állapít meg,
- olyan eljárást ír elő, amely szerint a tábornokok, tisztek és tiszthelyettesek kötelesek a parancsnokságtól kapott illetményük meghatározott hányadát a hozzátartozóknak folyósíttatni, függetlenül attól, hogy azok eltartásra szorulnak-e,
- a honvédek és tisztesek családi segélye tekintetében az ellátatlan hozzátartozók körét kedvezően állapítja meg,
- a hősi halottak özvegyei részére a béke idején érvényes alapú nyugdíj folyósítását írja elő.

3. A Honvédelmi Bizottság utasítja a honvédelmi minisztert, hogy

a.) a tábornokok, tisztek és tiszthelyettesek háborús szolgálatáról szóló törvényerejű rendelet, a kitüntetésekről, valamint az érdekvédelemről szóló elfogadott jogszabályok miniszteri szintű végrehajtási jogszabályait az érdekelt miniszterekkel (országos hatáskörű szervek vezetőivel) egyetértésben dolgozza ki;

Felelős: honvédelmi miniszter

Határidő: 1966. szeptember 30.

b.) a belügyminiszterrel egyetértésben tegyen előterjesztést az újonnan alapított kitüntetések formáira és gyártásával kapcsolatos rendre.

Felelős: honvédelmi miniszter

Határidő: 1966. december 31.

4. Az elfogadott tervezeteket további intézkedésig a Honvédelmi Bizottság Titkárságának vezetője őrizze.

5. A Honvédelmi Bizottság a 7/147/1963. számú határozattal elfogadott – háború idejére szóló – kormányrendeletet hatályon kívül helyezi.

Budapest, 1965. szeptember 16.

Toth Károly HB titkára

Fehér Lajos HB elnöke

HL HM–HB iratok: 2. d.

2. A Honvédelmi Bizottság 10/186/1967. számú határozatával kapcsolatos iratok

a) A honvédelmi miniszter előterjesztése és mellékletei

Magyar Népköztársaság

Honvédelmi Minisztere

Különösen fontos

Szigorúan titkos!

Egyetért!

BM. részéről Benkei András elvtárs, IM. részéről dr. Korom Mihály elvtárs, Kip. Min. részéről Nagy Józsefné⁷⁵ elvtársnő, PM. részéről Garamvölgyi Károly elvtárs, OT. részéről dr. Jávor Ervin elvtárs, HB. Titk. részéről Tóth Károly elvtárs

⁷⁵ Nagy Józsefné (1921–1999) politikus, 1955-től 1971-ig könnyűipari miniszter. *Bölgöny – Hubai* 2004. 403. o.

Előterjesztés a Honvédelmi Bizottsághoz

Tárgy: A fegyveres erők tagjai részére háború idejére alapított új kitüntetések formái, alapszabályai és gyártásuk rendje.

I.

A HB. 7/174/1965. számú határozata előírja, hogy a honvédelmi miniszter, a belügyminiszterrel egyetértésben készítse el a fegyveres erők tagjai részére háború idejére alapított új kitüntetések formáira, a gyártásuk rendjére és kiadásuk szabályaira vonatkozó jogszabálytervezeteket.

A HB. által elfogadott törvényerejű rendelettel alapított Magyar Népköztársaság Hőse kitüntető címnek, a Magyar Szabadság Érdemrend arany, ezüst és bronz fokozatának és a Vörös Csillag Érdemrend I., II., III. fokozatának alapszabályait (a jelvények és szalagok leírását), valamint az érdemrendek viselésére vonatkozó szabályokat a tárgyról szóló NET határozat (1. sz. melléklet),

a kormányhatározattal alapított Bátorságért Érdemérem arany, ezüst és bronz fokozatának és a Háborús Emlékérem alapszabályait, valamint ezek viselésének szabályait a kormányhatározat (2. sz. melléklet) állapítja meg.

II.

Annak érdekében, hogy a kitüntetések a háború első napjainak bonyolult viszonyai között is időben elkészíthetők legyenek, illetőleg a kitüntetések folyamatos gyártásának biztosítása végett a következő intézkedések szükségesek:

- a) a kitüntetések gyártó szerszámokat két példányban előre kell legyártani,
- b) a folyamatos gyártás biztosítása végett a kitüntetések alapanyagát képező tombakból és hordszalag textíliából megfelelő mennyiségű tartalékot kell képezni.

III.

A fentiek alapján kérem a Honvédelmi Bizottságot, hogy fogadja el a következő határozati javaslatot.

A Honvédelmi Bizottság:

1) Megtárgyalta a fegyveres erők tagjai részére háború idejére alapított új kitüntetések formáiról, alapszabályairól és gyártásuk rendjéről szóló előterjesztést és a mellékelt NET határozat és kormányhatározat tervezeteit elfogadja.

2) Utasítja a könnyűipari minisztert és pénzügyminisztert gondoskodjanak arról, hogy – a HM- és BM-mel együttműködve – a kitüntetések gyártó vállalatok mozgósítási terveikbe dolgozzák be a háború idejére alapított kitüntetések gyártását, illetőleg biztosítsák a gyártáshoz szükséges anyagkészleteket.

Felelős: pénzügyminiszter, könnyűipari miniszter,

Határidő: 1967. december 31.

Melléklet: NET határozat tervezet (4 lap), Korm. határozat tervezet (3 lap)

Budapest, 1967. február hó 7-én

Csémi Károly altbgy.
Czinege Lajos
honvédelmi miniszter helyett

1. sz. melléklet a ... számhoz

A Népköztársaság Elnöki Tanácsának .../.... számú határozata a fegyveres erők tagjai részére háború idejére alapított új kitüntetések alapszabályairól.

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa a fegyveres erők tagjai részére háború idején adományozható kitüntésekről szóló ... évi ... számú törvényerejű rendeletével alapított Magyar Népköztársaság Hőse kitüntető címmel járó kitüntetés és érdemrendek leírásával és viselésük szabályaival kapcsolatban az alábbiakat határozza:

I.

A kitüntetések leírása

A *Magyar Népköztársaság Hőse* kitüntető cím jelvénye 30 mm átmérőjű aranyból készült prizmás csillag.

A jelvény aranszínű fémkeretbe foglalt téglalap alakú 15 mm széles és 20 mm hosszú meggyvörös színű szalagjának jobb és baloldalát, 2,5 mm szélességű és mélységű, fehér és zöld háromszögek szegélyezik. A szalag közepére a Magyar Népköztársaság 6 mm átmérőjű fémből készült, aranszínű, dombornyomású címere van felerősítve.

A *Magyar Szabadság Érdemrend arany* fokozatának jelvénye 45 mm átmérőjű aranyozott tombakból készült csillag, 10 sugárnyalábbal, egyenként 9 sugárral. Közepén 25 mm átmérőjű, 3 mm széles aranyozott szegélyű, 3-as levélosztású, zöldre zománczott babérkoszorú emelkedik. A babérkoszorú közepén 19 mm átmérőjű körben Kossuth Lajos oldalnézetű arcma domborodik.

A *Magyar Szabadság Érdemrend ezüst* fokozatának jelvénye 45 mm átmérőjű ezüstözött tombakból készült csillag, 10 sugárnyalábbal, egyenként 9 sugárral. Közepén 25 mm átmérőjű, 3 mm széles ezüstözött szegélyű, 3-as levélosztású, zöldre zománczott babérkoszorú emelkedik. A babérkoszorú közepén 19 mm átmérőjű körben Kossuth Lajos oldalnézetű arcma domborodik.

A *Magyar Szabadság Érdemrend bronz* fokozatának jelvénye 45 mm átmérőjű bronzozott tombakból készült csillag, 10 sugárnyalábbal, egyenként 9 sugárral. Közepén 25 mm átmérőjű, 3 mm széles bronzozott szegélyű, 3-as levélosztású, zöldre zománczott babérkoszorú emelkedik. A babérkoszorú közepén 19 mm átmérőjű körben Kossuth Lajos oldalnézetű arcma domborodik.

A Magyar Szabadság Érdemrend mindhárom fokozata háromszögletű vörös alapú szalagon viselendő, melynek két szélén egy-egy 4 mm széles fehér és zöld sáv húzódik.

A *Vörös Csillag Érdemrend I. fokozatának* jelvénye 35 mm átmérőjű, kör alakú aranszínű babérkoszorú, amelyet az alján zománczott piros–fehér–zöld sáv díszít. A babérkoszorúra 49 mm átmérőjű, aranszegélyű, kissé domborodó ötágú mélyvörös zománczott csillag helyezkedik [el], közepén a Magyar Népköztársaság aranszínű fémből készült címerével.

A *Vörös Csillag Érdemrend II. fokozatának* jelvénye 35 mm átmérőjű, kör alakú ezüstsínű babérkoszorú, amelyet az alján zománczott piros–fehér–zöld sáv díszít. A babérkoszorúra 49 mm átmérőjű, aranszegélyű, kissé domborodó ötágú mélyvörös zománczott csillag helyezkedik [el], közepén a Magyar Népköztársaság aranszínű fémből készült címerével.

A *Vörös Csillag Érdemrend III. fokozatának* jelvénye 35 mm átmérőjű, kör alakú bronzsínű babérkoszorú, amelyet az alján zománczott piros–fehér–zöld sáv díszít. A babérkoszorúra 49 mm átmérőjű, aranszegélyű, kissé domborodó, ötágú mélyvörös zománczott csillag helyezkedik [el], közepén a Magyar Népköztársaság aranszínű fémből készült címerével.

A Vörös Csillag Érdemrend jelvényeinek anyaga tombak, s mindhárom fokozat háromszögletű meggypiros szalagon viselendő.

II.

Általános rendelkezések

1.) A ... évi ... számú törvényerejű rendelettel alapított kitüntetések viselésének rendjére a 21/1964. számú NET határozat II. fejezetében előírt szabályok az irányadók.⁷⁶

2.) A Magyar Népköztársaság Hőse kitüntető cím, valamint a Magyar Népköztársaság Érdemrendje és a Vörös Zászló Érdemrend adományozásával együtt járó okiratot a Népköztársaság Elnöki Tanácsa, az igazolványt az Elnöki Tanács Titkársága állítja ki.

A Magyar Szabadság Érdemrend, a Vörös Csillag Érdemrend és a Kiváló Szolgálatért Érdemrend kitüntetések adományozásával együtt járó okiratokat és igazolványokat a honvédelmi miniszter és a belügyminiszter részére a Népköztársaság Elnöki Tanácsa megfelelő példányszámban előzetesen kiadja. A 21/1964. számú NET határozat III. fejezetének 3. pontjában előírt ügykezelési tennivalókat e kitüntetések tekintetében a Honvédelmi Minisztérium, illetve a Belügyminisztérium látja el.

3.) A 21/1964. sz. NET határozat III. fejezet 2. és 4. pontjában előírt szabályokat a háború idejére alapított kitüntetések vonatkozásában is alkalmazni kell.⁷⁷

4.) A ... évi ... számú törvényerejű rendelettel háború idejére alapított kitüntetések a viselési sorrend szempontjából a 21/1964. számú NET határozat III. fejezet 5. pontjában felvett kitüntetések közé a következők szerint sorolnak be:

– a Magyar Népköztársaság Hőse kitüntető cím az 5/1. pontban felvett Szocialista Munka Hőse kitüntető cím után,

– a Magyar Szabadság Érdemrend arany fokozata az 5/4. pontban felvett Magyar Népköztársaság[i] Érdemrend I. fokozata után,

– a Vörös Csillag Érdemrend I. fokozata az 5/11. pontban felvett Vörös Csillag Érdemrend után,

– a Vörös Csillag Érdemrend II. fokozata az 5/22. pontban felsorolt kitüntetések után,

– a Vörös Csillag Érdemrend III. fokozata az 5/26. pontban felsorolt kitüntetések után.

2. sz. melléklet a ... számhoz⁷⁸

MOL XIX–A–98. 91. d./104. öc.

b) A Honvédelmi Bizottság ülésének tárgyalási jegyzőkönyve

Honvédelmi Bizottság Titkársága

Szigorúan titkos!

Jegyzőkönyv a Honvédelmi Bizottság 1967. február 23-án megtartott 186. üléséről

Jelen vannak: Fehér Lajos elvtárs, a HB elnöke, Fock Jenő, dr. Ajtai Miklós, Czinege Lajos vezds., Benkei András, Csémi Károly altbgy., Borbándi János elvtársak, a HB tagjai, Papp Árpád, dr. Jávor Ervin ezds. elvtársak, állandó meghívottak, Tóth Károly elvtárs, HB titkára

⁷⁶ A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 21/1964. számú határozata a Magyar Népköztársaság kitüntetéseinek alapszabályairól. *Magyar Közlöny*, 1964/63. szám. 518–520. o. II. A kitüntetések viselése.

⁷⁷ A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 21/1964. számú határozata a Magyar Népköztársaság kitüntetéseinek alapszabályairól. *Magyar Közlöny*, 1964/63. szám. 518–520. o. III. Általános rendelkezések. „2. Ugyanaz a kitüntetés ugyanannak a személynek több ízben adományozható. Magasabbfokú kitüntetéssel kitüntetett személy részére a már előzőleg adományozott kitüntetésnél alacsonyabb fokú kitüntetés is adományozható.” „4. A kitüntetés jelvénye, a kitüntetésről szóló okirat és igazolvány a kitüntetett személy halála után az örökös birtokában maradnak.”

⁷⁸ A 2. számú melléklet közlésétől eltekintünk, mivel az a határozathozatal során nem változott és a 10/186/1967. sz. HB határozat mellékleteként megtalálható. Lásd az okmánytár 2. c) iratát.

[...]

8. *A fegyveres erők tagjai részére háború idejére alapított új kitüntetések formái, alapszabályai és gyártásuk rendje.*

Előadó: Czinege Lajos vezds. elvtárs.

Meghívott: HBT.: Hoffer Imre elvtárs.

Hozzászóltak: Czinege Lajos vezds., Fehér Lajos elvtársak.

Czinege Lajos vezds. elvtárs javasolja a mellékletben feltüntetett Vörös Csillag Érdemrend ki-tüntetés formáját és annak leírását módosítani, valamint 1., 2., 3. fokozatra változtatni.

Fehér Lajos elvtárs javasolja a határozattervezetet és mellékletét a módosítás figyelembevéte-lével elfogadni.

A Honvédelmi Bizottság a határozattervezetet és mellékletét – módosítással – 10/186/1967. szám alatt elfogadta.

[...]

Budapest, 1967. február 23.

Tóth Károly HB titkára

Fehér Lajos HB elnöke

HL HM–HB iratok: 3. d.

c) A Honvédelmi Bizottság 10/186/1967. számú határozata

Honvédelmi Bizottság

Szigorúan titkos!

Kapják: Czinege Lajos vezds., Csémi Károly altbgy., Benkei András, Dr. Ajtai Miklós elvtársak melléklettel,

Kivonatot: Dr. Timár Mátyás,⁷⁹ Nagy Józsefné elvtársak 2. pont.

A Honvédelmi Bizottság 10/186/1967. számú határozata a fegyveres erők részére háború idejére alapított új kitüntetések formái, alapszabályai és gyártásuk rendjéről.

A Honvédelmi Bizottság:

1. Megtárgyalta a fegyveres erők tagjai részére háború idejére alapított új kitüntetések formá-iról, alapszabályairól és gyártásuk rendjéről szóló előterjesztést és a mellékelt NET határozat és kormányhatározat tervezeteit elfogadja.

2. Utasítja a könnyűipari minisztert és pénzügyminisztert gondoskodjanak arról, hogy – a hon-védelmi miniszterrel és belügyminiszterrel együttműködve – a kitüntetések gyártó vállalatok mozgósítási terveikbe dolgozzák be a háború idejére alapított kitüntetések gyártását, illetőleg biz-tosítsák a gyártáshoz szükséges anyagkészleteket.

Felelős: pénzügyminiszter, könnyűipari miniszter

Határidő: 1967. december 31.

Budapest, 1967. február 23.

Tóth Károly HB titkára

Fehér Lajos HB elnöke

⁷⁹ Dr. Timár Mátyás (1923–) politikus, 1962–1967 között pénzügyminiszter, 1967-től 1975-ig a mi-nisztertanács elnökhelyettese. *Bölny – Hubai* 2004. 461. o.

1. sz. melléklet a 10/186/1967. számhoz

A Népköztársaság Elnöki Tanácsának .../... számú határozata a fegyveres erők tagjai részére háború idejére alapított új kitüntetések alapszabályairól.

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa a fegyveres erők tagjai részére háború idején adományozható kitüntésekről szóló ... évi ... számú törvényerejű rendeletével alapított Magyar Népköztársaság Hőse kitüntető címmel járó kitüntetés és érdemrendek leírásával és viselésük szabályaival kapcsolatban az alábbiakat határozza:

I.

A kitüntetések leírása

A *Magyar Népköztársaság Hőse* kitüntető cím jelvénye 30 mm átmérőjű aranyból készült prizmás csillag.

A jelvény aranszínű fémkeretbe foglalt téglalap alakú 15 mm széles és 20 mm hosszú meggyvörös színű szalagjának jobb és baloldalát, 2,5 mm szélességű és mélységű, fehér és zöld háromszögek szegélyezik. A szalag közepére a Magyar Népköztársaság 6 mm átmérőjű fémből készült aranszínű dombornyomású címere van felerősítve.

A *Magyar Szabadság Érdemrend arany* fokozatának jelvénye 45 mm átmérőjű aranyozott tombakból készült csillag, 10 sugárnyalábbal, egyenként 9 sugárral. Közepén 25 mm átmérőjű, 3 mm széles aranyozott szegélyű, 3-as levélosztású, zöldre zománczott babérkoszorú emelkedik. A babérkoszorú közepén 19 mm átmérőjű körben Kossuth Lajos oldalnézetű arcása domborodik.

A *Magyar Szabadság Érdemrend ezüst* fokozatának jelvénye 45 mm átmérőjű ezüstözött tombakból készült csillag, 10 sugárnyalábbal, egyenként 9 sugárral. Közepén 25 mm átmérőjű, 3 mm széles ezüstözött szegélyű, 3-as levélosztású, zöldre zománczott babérkoszorú emelkedik. A babérkoszorú közepén 19 mm átmérőjű körben Kossuth Lajos oldalnézetű arcása domborodik.

A *Magyar Szabadság Érdemrend bronz* fokozatának jelvénye 45 mm átmérőjű bronzozott tombakból készült csillag, 10 sugárnyalábbal, egyenként 9 sugárral. Közepén 25 mm átmérőjű, 3 mm széles bronzozott szegélyű, 3-as levélosztású, zöldre zománczott babérkoszorú emelkedik. A babérkoszorú közepén 19 mm átmérőjű körben Kossuth Lajos oldalnézetű arcása domborodik.

A Magyar Szabadság Érdemrend mindhárom fokozata háromszögletű vörös alapú szalagon viselendő, melynek két szélén egy–egy 4 mm széles fehér és zöld sáv húzódik.

A *Vörös Csillag Érdemrend I. fokozatának* jelvénye 35 mm átmérőjű, kör alakú, aranszínű babérkoszorú, amelyet az alján zománczott piros–fehér–zöld sáv díszít. A babérkoszorúra 49 mm átmérőjű, aranszegélyű, kissé domborodó, ötágú, mélyvörös zománczott csillag van felerősítve. Ezen 27 mm átmérőjű, aranszínű, sugárnyalábokból álló ötágú csillag helyezkedik el, közepén a Magyar Népköztársaság címerével.

A jelvény anyaga tombak, mely háromszög alakú, meggypiros szalagon viselendő. A szalag közepén egy 2 mm széles, aranszínű csík fut végig.

A *Vörös Csillag Érdemrend II. fokozatának* jelvénye 35 mm átmérőjű, kör alakú, aranszínű babérkoszorú, amelyet az alján zománczott piros–fehér–zöld sáv díszít. A babérkoszorúra 49 mm átmérőjű, aranszegélyű, kissé domborodó, ötágú, mélyvörös zománczott csillag van felerősítve. Ezen 23 mm átmérőjű, aranszínű sugárnyalábokból álló ötágú csillag helyezkedik el, közepén a Magyar Népköztársaság címerével.

A jelvény anyaga tombak, mely háromszög alakú, meggypiros szalagon viselendő. A szalag közepén két párhuzamos 2–2 mm széles aranszínű csík fut végig.

A *Vörös Csillag Érdemrend III. fokozatának* jelvénye 35 mm átmérőjű, kör alakú, aranszínű babérkoszorú, amelyet az alján zománczott piros–fehér–zöld sáv díszít. A babérkoszorúra 49 mm

átmérőjű, aranysegélyű, kissé domborodó, ötágú, mélyvörös zománczott csillag van felerősítve. Ezen 20 mm átmérőjű, aranszínű sugárnyalábokból álló ötágú csillag helyezkedik el, közepén a Magyar Népköztársaság címerével.

A jelvény anyaga tombak, mely háromszög alakú, meggypiros szalagon viselendő. A szalag közepén három párhuzamos 2–2 mm széles aranszínű csík fut végig.

II.

Általános rendelkezések

1.) A ... évi ... számú törvényerejű rendelettel alapított kitüntetések viselésének rendjére a 21/1964. számú NET határozat II. fejezetében előírt szabályok az irányadók.

2.) A Magyar Népköztársaság Hőse kitüntető cím, valamint a Magyar Népköztársaság Érdemrendje és a Vörös Zászló Érdemrend adományozásával együtt járó okiratot a Népköztársaság Elnöki Tanácsa, az igazolványt az Elnöki Tanács Titkársága állítja ki.

A Magyar Szabadság Érdemrend, a Vörös Csillag Érdemrend és a Kiváló Szolgálatért Érdemrend kitüntetések adományozásával együtt járó okiratokat és igazolványokat a honvédelmi miniszter és a belügyminiszter részére a Népköztársaság Elnöki Tanácsa megfelelő példányszámban előzetesen kiadja. A 21/1964. számú NET határozat III. fejezetének 3. pontjában előírt ügykezelési tennivalókat e kitüntetések tekintetében a Honvédelmi Minisztérium, illetve a Belügyminisztérium látja el.

3.) A 21/1964. sz. NET határozat III. fejezet 2. és 4. pontjában előírt szabályokat a háború idejére alapított kitüntetések vonatkozásában is alkalmazni kell.

4.) A ... évi ... számú törvényerejű rendelettel háború idejére alapított kitüntetések a viselési sorrend szempontjából a 21/1964. számú NET határozat III. fejezet 5. pontjában felvett kitüntetések közé a következők szerint sorolnak be:

– a Magyar Népköztársaság Hőse kitüntető cím az 5/1. pontban felvett Szocialista Munka Hőse kitüntető cím után,

– a Magyar Szabadság Érdemrend arany fokozata az 5/4. pontban felvett Magyar Népköztársaság[i] Érdemrend I. fokozata után,

– a Vörös Csillag Érdemrend I. fokozata az 5/11. pontban felvett Vörös Csillag Érdemrend után,

– a Vörös Csillag Érdemrend II. fokozata a[z] 5/22. pontban felsorolt kitüntetések után,

– a Vörös Csillag Érdemrend III. fokozata az 5/26. pontban felsorolt kitüntetések után.

2. sz. melléklet a 10/186/67. számhoz

A Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány .../... számú határozata a fegyveres erők tagjai részére háború idején adományozható kitüntetések alapszabályairól.

A Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány .../... számú határozatával a fegyveres erők tagjai részére háború idejére alapított kitüntetések leírásáról és viselési szabályairól a következőket határozza:

I.

A kitüntetések leírása

A *Bátorságért Érdemem arany fokozatának* jelvénye 36 mm átmérőjű, 3 mm széles, 2 soros kör alakú aranszínű babérkoszorú, melyet az alján piros–fehér–zöld színű zománc–szalag díszít. A koszorún 40 mm átmérőjű, ívelt szélű, sugárnyalábokból álló, aranszínű ötágú csillag helyezkedik, melyet alsó harmadában aranszegélyű, vörös zománc–szalag fog át; ezen BÁTORSÁGÉRT felirat olvasható. A csillag közepe 20 mm átmérőjű kissé domborodó, világoskékre zománczott

kör alakú mezőre van kiképezve, melyben két keresztbe fektetett aranszínű géppisztoly, ettől feljebb 6 mm átmérőjű, aranszínű állami címer domborodik. A jelvény anyaga tombak.

Az érdemérem arany fokozata háromszögletű vörös alapú szalagon viselendő, melynek közepén 12 mm széles fehér–zöld háromszögekből álló csík van, két oldalon 1–1 mm-es fehér szegéllyel.

A *Bátorságért Érdemérem ezüst fokozatának* jelvénye 36 mm átmérőjű, 3 mm széles, 2 soros kör alakú ezüstszerű babérkoszorú, melyet az alján piros–fehér–zöld színű zománc–szalag díszít. A koszorún 40 mm átmérőjű, ívelt szélű, sugárnyalábokból álló ezüstszerű ötágú csillag helyezkedik, melyet alsó harmadában ezüstszegélyű, vörös zománc–szalag fog át; ezen BÁTORSÁGÉRT felirat olvasható. A csillag közepe 20 mm átmérőjű kissé domborodó, világoskék zománczott, kör alakú mezőre van kiképezve, melyben két keresztbe fektetett ezüstszerű géppisztoly, ettől feljebb 6 mm átmérőjű, ezüstszerű állami címer domborodik. A jelvény anyaga tombak.

Az érdemérem ezüst fokozata háromszögletű fehér alapú szalagon viselendő, amelynek közepén 12 mm széles vörös–zöld háromszögekből álló csík van, két oldalán 1–1 mm-es fehér szegéllyel.

A *Bátorságért Érdemérem bronz fokozatának* jelvénye 36 mm átmérőjű, 3 mm széles, 2 soros kör alakú bronzszínű babérkoszorú, melyet az alján piros–fehér–zöld színű zománc–szalag díszít. A koszorún 40 mm átmérőjű, ívelt szélű, sugárnyalábokból álló, bronzszínű ötágú csillag helyezkedik, melyet alsó harmadában bronzszegélyű, vörös zománc–szalag fog át; ezen BÁTORSÁGÉRT felirat olvasható. A csillag közepe 20 mm átmérőjű kissé domborodó, világoskék zománczott, kör alakú mezőre van kiképezve, melyben két keresztbe fektetett bronzszínű géppisztoly, ettől feljebb 6 mm átmérőjű bronzszínű állami címer domborodik. A jelvény anyaga tombak.

Az érdemérem bronz fokozata háromszögletű zöld alapú szalagon viselendő, amelynek közepén 12 mm széles vörös–fehér háromszögekből álló csík van, két oldalán 1–1 mm-es fehér szegéllyel.

Háborús Emlékérem jelvénye 36 mm átmérőjű, kör alakú, aranszínű dombornyomású embléma. A jelvény egy harci jelenetet ábrázol. Az előteret kitölti egy sisakos, géppisztolyos, kézigránátot dobó harcos alakja. A háttérben harcokcsi, repülőgépek és egy robbanás felhője látszik. A hátlapjába 20 mm átmérőjű állami címer van beütve. Az érem anyaga tombak.

Az emlékérem szalagja háromszögletű, vörös színű, közepén végigfutó 12 mm széles nemzeti-színű csíkkal, kétoldalt 1–1 mm-es fehér szegéllyel.

II.

Általános rendelkezések

1) A kitüntetések adományozásával együtt járó okiratot a honvédelmi miniszter, illetve a belügyminiszter, az igazolványt az általuk ezzel megbízott szerv vezetője állítja ki.

2) Az érdemérmek és az emlékérmek viselési sorrendje az érdemrendek után a Minisztertanács és fegyveres testületek miniszterei által béke idején adományozott kitüntetésekkel együtt a következő:

- Munkás–Paraszt Hatalomért Emlékérem,
- Bátorságért Érdemérem arany fokozata,
- Haza Szolgálatáért Érdemérem arany fokozata,
- Szolgálati Érdemérem 800 repült óra után,
- Szolgálati Érdemérem 25 év után,
- Bátorságért Érdemérem ezüst fokozata,
- Haza Szolgálatáért Érdemérem ezüst fokozata,
- Szolgálati Érdemérem 550 repült óra után,
- Szolgálati Érdemérem 20 év után,
- Bátorságért Érdemérem bronz fokozata,
- Haza Szolgálatáért Érdemérem bronz fokozata,
- Szolgálati Érdemérem 200 repült óra után,
- Szolgálati Érdemérem 15 év után,

- Szolgálati Érdemérem 10 év után,
- Háborús Emlékérem,
- Árvízvédelmi Emlékérem,
- Közbiztonsági Érem arany fokozata,
- Tűzrendészeti Érem arany fokozata,
- Közbiztonsági Érem ezüst fokozata,
- Tűzrendészeti Érem ezüst fokozata,
- Közbiztonsági Érem bronz fokozata,
- Tűzrendészeti Érem bronz fokozata.

HL HM–HB iratok: 3. d.

3. Pakurár István jutalmazási parancsa

Magyar Népköztársaság Honvédelmi Minisztère

A Magyar Népköztársaság Honvédelmi Miniszterének 1. számú parancsa.

Budapest, 1967. március hó 6-án

Tárgy: dicséret és jutalom.

Pakurár István (1925. Tallián Margit) polgári alkalmazott elvtárs a MN Személyügyi Főcsoportfőnökség rajzolója a kitüntetések tervezésében végzett kezdeményező, sokoldalú és művészi kivitelezésű munkájával elősegítette, hogy kifejező kitüntetési formák között történjen választás. Ugyanakkor munkájával több tízezer forintos tervezői költséget takarított meg, ezért dicséretben és 5000.– Ft. pénzjutalomban részesítem.

Munkája és szorgalma legyen követendő példa a polgári alkalmazottak előtt.

Czinege Lajos vezérezredes s.k.
honvédelmi miniszter

Kapja: MN Személyügyi Főcsoportfőnökség

HL MN 1967/T: 119. d./155. őe.

4. A háborús kitüntetések gyártásával kapcsolatos intézkedésekről fennmaradt HM Személyügyi Főcsoportfőnökségi irat

Magyar Néphadsereg Vezérkara 4. Csoportfőnök
Vezérkari Főnök Helyettese

Titkos!

Szám: 02192/68.

Nagy Károly⁸⁰ Ezredes Elvtársnak
Szü. Fcsf-ség szerv. tart. ti. Csf.

Budapest.

Tárgy: Háborús kitüntetések gyártása.

Mint Ezredes Elvtárs előtt ismeretes a 10/186/1967. sz. HB. határozat utasítja a könnyűipari minisztert és a pénzügyminisztert, gondoskodjanak arról, hogy – a honvédelmi miniszterrel és a belügyminiszterrel együttműködve – a kitüntetések gyártó vállalatok mozgósítási terveibe dolgozzák be a háború idejére alapított kitüntetések gyártását.

Annak érdekében, hogy a kitüntetések a háború első napjainak bonyolult viszonyai között is időben elkészíthetők legyenek, illetőleg a kitüntetések folyamatos gyártásának biztosítása végett a Honvédelmi Bizottság az alábbi intézkedéseket írta elő:

- a.) A kitüntetések gyártó szerszámokat két példányban előre kell legyártani,
- b.) A kitüntetések alapanyagát képező tombakból és hordszalag textíliából megfelelő mennyiségű tartalékot kell képezni.

Fentiek biztosítása folyó év elejére – a hordszalag textília tartalék kivételével – megtörtént. Adott esetben, előzetes anyagi ráfordítás nélkül, a Szalag- és Zsinórárugyár is tudja a kért szalagokat 3–4 héten belül szállítani, felkészülési tervükben ezzel számolnak, azonban előre legyártandó tartalékra a Könnyűipari Minisztérium nem tud részükre anyagi fedezetet biztosítani. Ennek legyártási költségét a honvédségnek kell vállalni.

Kérem Ezredes Elvtársat, hogy a gyártásfelfutási idő ismeretében szíveskedjen a szükséges szalagmennyiséget beterveztetni az MNHF-ség 1969. évi költségvetésébe és ennek alapján kell majd azt megrendelni.

Még egy problémára hívom fel a figyelmet: a vállalat technikai okokból a szélesebb szalagot az eredetileg tervezett mintával nem tudja legyártani, csak kisebb módosítással. (A farkasfogak melletti csíkot el kellene hagyni). Kérem, hogy ennek rendezésére is szíveskedjen intézkedni.

Budapest, 1968. július 5-én.

[Olvashatatlan aláírás]
Kardos János⁸¹ vör. helyett

⁸⁰ Nagy Károly (1919–1972) katonatiszt, ezredes. 1961–1972 között a HM Személyügyi Főcsoportfőnökségen Szervezési és Tartalékos Tiszti Csoportfőnök. KI Ti. 295/119.

⁸¹ Kardos János (1920–1986) katonatiszt, vezérőrnagy. Az 1950-es években, két ízben az Anyagtervezési Csoportfőnökség csoportfőnök-helyettese. 1961–1972 között MNVK (4.) Anyagtervezési Csoportfőnök, 1963-tól egyben a vezérkari főnök anyagi helyettese. 1972 és 1975 között az MNVKF anyagtervezési és technikai fejlesztési helyettese. KI Ti. 31710.

[Az iraton található kézzel írt feljegyzések:]

A szalagmódosításra a szükséges intézkedést, illetve módosítási javaslatot a tart. ti. szü. csf-ség. tegye folyamatba. 68. 7. 12. Lempel őrgy.⁸²

Gáspár alez-t⁸³ (4. csf-ség) szóban értesítettem arról, hogy módosítás nem történik Virág ezds.⁸⁴ e. utasítása alapján. 68. 8. 15. Lempel őrgy.

Itt. 68. 8. 21. K! II. Lempel őrgy.⁸⁵

HL MN Vegyes iratok: 67. d./113. őe. 1. sz. példány. Szü. Fcsf-ség-i iktatószám: 01107/1968. sz. (1968. július 8.) Az irat 2. sz. példánya is fennmaradt. Lásd HL MN Vegyes iratok: 51. d./90. őe.

1. A Magyar Népköztársaság Hőse kitüntető cím jelvényének tervezetei, amelyek közül a középső került elfogadásra • Designs of the insignia of Hero of the Hungarian People's Republic, from which the one in the centre was accepted

⁸² Lempel József (1927–1991) katonatiszt, őrnagy (1970-től alezredes). 1963 és 1970 között a HM Személyügyi Főcsoportfőnökség Hivatásos Tiszti Csoportfőnökségén előléptetési és kitüntetési főtiszt, 1970-től nyugdíjazásáig (1982) előléptetési és kitüntetési osztályvezető. KI Ti. 180/2157.

⁸³ A főtisztet nem sikerült beazonosítanunk.

⁸⁴ Virág József (1925–1969) katonatiszt, ezredes (1968. április 4.). 1961-től 1963-ig a HM Személyügyi Főcsoportfőnökségen szervezési osztályvezető, majd 1963-tól haláláig a Szü. Fcsf-ség Szervezési és Tartalékos Tiszti Csoportfőnökségén szervezési és tiszti nyilvántartási osztályvezető. KI Ti. 51379.

⁸⁵ Az irat az illetékes főtiszt döntése szerint II. csoportú, azaz megadott idő után megsemmisítendő, nem kerül levéltárba.

2. A Bátorságért Érdemérem fokozatainak egyik meg nem valósult tervezete • A sketch of the three grades of the Bravery Medal that did not materialise

3. A Háborús Emlékérem meg nem valósult tervezetei különböző előlap- és szalagváltozatokkal • Designs of the obverses and ribbons of the War Commemorative Medal that were not realised

4. A Vörös Csillag Érdemrend I. fokozatának mintapéldánya • Specimen of the Order of the Red Star, 1st Grade

5. A Bátorságért Érdemérem bronz fokozatának mintapéldánya • Specimen of the Bravery Medal, Bronze Grade

6. A Háborús Emlékérem mintapéldánya • Specimen of the War Commemorative Medal

ÁGNES MAKAI – GERGELY PÁL SALLAY – JÓZSEF SOLYMOSI

‘STRICTLY CONFIDENTIAL!’
WAR MEDALS OF THE HUNGARIAN PEOPLE’S REPUBLIC

Summary

Experts of Phaleritics, a field dealing with medals, have had information from the early 1970s about the proper authorities of the Hungarian People’s Republic having elaborated a system of recognition classified as ‘Strictly confidential’, which could have been used to reward soldiers of the Hungarian People’s Army in case of a new war. Some specimens of these proposed war medals even turned up from private collections during the change of the political regime in 1989. István Pakurár, a graphic artist who designed the look of the medals, said that Minister of Defence Mihály Farkas had ordered him to do the work as early as the beginning of the 1950s. However, fellows dealing with the topic have hitherto not been able to support these uncertain half-truths with exact, dated sources.

Our paper gains its significance by the fact that it finally gives evidence to the knowledge by palpable archival documents, now published in the documents collection. These sources, dating back to 1964–1969, prove that there was a top organisation, the National Defence Committee, which decided about war medals and gave implementation orders. (The paper gives a survey of the evolution and activities of the National Defence Committee.) The sources show that the first statute drafts of the decorations to be established in case of war were written in 1965, the art designs could have been made in 1966, and preparations for production had been made by the beginning of 1968. This year is the earliest date that the specimens of the medals could have been manufactured.

The authors present the medal designs which have been acquired by the Hungarian Military History Museum, as well as the specimens which were manufactured by the chosen plans, but were never introduced as a whole (except for the title and medal *Hero of the Hungarian People’s Republic*). The medals that were to be established, in order of precedence, are as follows:

- Hero of the Hungarian People’s Republic
- Order of Hungarian Liberty, Golden Grade
- Order of Hungarian Liberty, Silver Grade
- Order of the Red Star, 1st Grade
- Order of Hungarian Liberty, Bronze Grade
- Order of the Red Star, 2nd Grade
- Order of the Red Star, 3rd Grade
- Bravery Medal, Golden Grade
- Bravery Medal, Silver Grade
- Bravery Medal, Bronze Grade
- War Commemorative Medal

ÁGNES MAKAI – GERGELY PÁL SALLAY – JÓZSEF SOLYMOSI

« HAUTEMENT CONFIDENTIEL ! »
LES DÉCORATIONS DE GUERRE DE LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE DE
HONGRIE

Résumé

Les experts en phaléristique, une science auxiliaire ayant pour objet les décorations, savaient depuis le début des années 1970 que les autorités compétentes de la République populaire de Hongrie avaient mis en place un système de distinctions qualifié « hautement confidentiel » qui désigna les décorations qui auraient pu être décernées aux soldats de l'Armée populaire hongroise en cas de nouvelle guerre. Au moment du changement de régime politique en 1989, les spécimens de ces décorations de guerre furent retrouvés dans des collections privées. Le graphiste István Pakurár, concepteur-dessinateur des distinctions déclara que Mihály Farkas, ministre de la défense nationale lui avait ordonné de faire ce travail au début des années 1950. Toutefois les chercheurs ne disposèrent d'aucune source concrète datable pour étayer ces semi-vérités incertaines.

L'importance de cette étude consiste à étayer enfin les informations par des documents d'archives publiés dans la revue des archives. Nées entre 1964 et 1969, ces sources prouvent que c'est le Comité de la Défense nationale qui prit les décisions concernant les décorations de guerre, entre autres, et qui donna des instructions d'application. (L'écrit passe en revue la création et l'activité du Comité de la Défense nationale.) Il ressort des sources que les premiers projets de statuts relatifs aux décorations de guerre furent rédigés en 1965, les projets artistiques naquirent en 1966, tandis que les préparatifs de la fabrication eurent lieu au début de 1968. Les spécimens des décorations ne pouvaient donc pas être faits plus tôt.

Les auteurs présentent les dessins de ces décorations appartenant déjà à la collection du Musée d'Histoire militaire de Hongrie, ainsi que les spécimens faits d'après les plans sélectionnés. Parmi ceux-ci, seule la décoration « Héros de la République populaire de Hongrie » fut utilisée par la suite. En ordre de préséance, les décorations auraient été les suivantes :

- Héros de la République populaire de Hongrie
- Ordre de la Liberté hongroise, grade d'or
- Ordre de la Liberté hongroise, grade d'argent
- Ordre de l'Étoile rouge, 1er grade
- Ordre de la Liberté hongroise, grade de bronze
- Ordre de l'Étoile rouge, 2e grade
- Ordre de l'Étoile rouge, 3e grade
- Médaille du Courage, grade d'or
- Médaille du Courage, grade d'argent
- Médaille du Courage, grade de bronze
- Médaille commémorative de Guerre

ÁGNES MAKAI – GERGELY PÁL SALLAY – JÓZSEF SOLYMOSI

„STRENG VERTRAULICH!“
DIE KRIEGSDEKORATIONEN DER UNGARISCHEN VOLKSARMEE

Resümee

Die Vertreter der Phaleristik – des Fachgebietes, das sich mit Dekorationen beschäftigt – hatten seit Anfang der 1970er Jahre Informationen darüber, dass die zuständigen Organisationen der Volksrepublik Ungarn ein System der Anerkennung für die Soldaten der Ungarischen Volksarmee ausgearbeitet hatten, das im Falle eines erneuten Krieges verliehen werden konnte und die Beurteilung „Streng vertraulich“ trug. Zur Zeit der Wende im Jahre 1989 kamen aus Privatsammlungen auch die Musterexemplare der geplanten Kriegsdekorationen zum Vorschein. István Pakurár, der das Design der Dekorationen entwarf und die ersten Grafiken dazu zeichnete, erklärte, dass er bereits Anfang der 1950er Jahre von Landesverteidigungsminister Mihály Farkas angewiesen worden war, die Arbeit zu versehen. Die sich mit dem Thema Beschäftigenden konnten bislang jedoch diese unsicheren Halbwahrheiten mit keinerlei konkreten, datierbaren Quellen belegen.

Die Studie ist bedeutend, weil sie die Kenntnisse endlich mit handfesten – und in der Urkundensammlung publizierten – Archivdokumenten belegt. Diese zwischen 1964 und 1969 entstandenen Quellen beweisen, dass – unter anderem – in der Frage der Kriegsdekorationen ein Spitzenorgan, das Landesverteidigungskomitee (Honvédelmi Bizottság), Entscheidungen und Durchführungsanweisungen traf. (Die Studie gibt einen Überblick über die Entstehung und Tätigkeit des Landesverteidigungskomitees.) Aus den Quellen geht hervor, dass die ersten Satzungsentwürfe der für den Kriegsfall festzustellenden Auszeichnungen im Jahre 1965 angefertigt wurden. Die künstlerischen Entwürfe stammen wohl aus dem Jahre 1966, und die Produktionsvorbereitungen erfolgten bis Anfang 1968. Frühestens zu dieser Zeit könnten die Musterexemplare der Auszeichnungen produziert worden sein.

Die Verfasser stellen die inzwischen im Museum für Militärgeschichte untergebrachten Entwürfe der Auszeichnungen und die auf Grund der ausgewählten Entwürfe hergestellten, jedoch alles in allem (mit Ausnahme des Auszeichnungstitels und der Dekoration „Held der Volksrepublik Ungarn“) nie eingeführten Musterexemplare vor. Die neu zu gründenden Dekorationen wären – in der Reihenfolge des geplanten Tragens – folgende gewesen:

- (Held der Volksrepublik Ungarn) (Magyar Népköztársaság Hőse)
- Verdienstorden Ungarische Freiheit, Grad Gold (Magyar Szabadság Érdemrend arany fokozata)
- Verdienstorden Ungarische Freiheit, Grad Silber (Magyar Szabadság Érdemrend ezüst fokozata)
- Verdienstorden Roter Stern, 1. Grad (Vörös Csillag Érdemrend I. fokozata)
- Verdienstorden Ungarische Freiheit, Grad Bronze (Magyar Szabadság Érdemrend bronz fokozata)
- Verdienstorden Roter Stern, 2. Grad (Vörös Csillag Érdemrend II. fokozata)
- Verdienstorden Roter Stern, 3. Grad (Vörös Csillag Érdemrend III. fokozata)
- Verdienstmedaille für Tapferkeit, Goldener Grad (Bátorságért Érdemérem arany fokozata)
- Verdienstmedaille für Tapferkeit, Silberner Grad (Bátorságért Érdemérem ezüst fokozata)
- Verdienstmedaille für Tapferkeit, Bronzener Grad (Bátorságért Érdemérem bronz fokozata)
- Kriegs-Gedenkmünze (Háborús Emlékérem)

МАКАИ АГНЕС - ШАЛЛАИ ГЕРГЕЙ ПАЛ – ШОЙМОЩИ ЙОЖЕФ

„СТРОГО СЕКРЕТНО”

Военные награды Венгерской Народной Республики

Резюме

Специалисты, занимавшиеся фалеристикой, – наукой о наградах – с начала 1970 годов располагали информацией о том, что компетентные органы Венгерской Народной Республики разработали новую систему (совершенно секретно!) военных наград, которые могут быть присуждены воинам Венгерской Народной армии (Hungaria People’s Army в случае новой войны). В 1989 году во время перемены общественного строя из частных коллекций на свет всплыли также образцы спроектированных воинских наград (specimen) Проектировщик этих наград художник-график Пакурар Иштван заявил, что уже в начале 1950 годов министр обороны ВНР Фаркаш Михай дал ему указание на выполнение этой работы. Исследователи, занимавшиеся этой темой, до сего времени не могли подтвердить эти неопределенные утверждения конкретно датированными источниками.

Значение этой статьи заключается однако в том, что она подкрепляет наконец, эти утверждения конкретной документацией, опубликованной в документальном архиве. Эти источники, возникшие в период 1964-1969 годов, свидетельствуют о том, что по делам военных наград был создан специальный высший орган Комитет Обороны Страны (National Defence Committee), который выносил решения и давал указания на их выполнение. В статье излагается, как был образован этот Комитет Обороны страны и какую деятельность он выполнял. Из публикуемых источников читатель узнает, что первые образцы проектируемых наград (Statute drafts) были изготовлены в 1965 году, художественные проекты могли быть созданы в ходе 1966 года, а подготовка к их производству завершилась к началу 1968 года. Ранее всего лишь тогда могли быть изготовлены образцы этих наград.

Авторы статьи показывают и характеризуют проекты наград, оказавшиеся в коллекции Военно-Исторического Музея (Hungarian Military History Museum), которые были изготовлены по избранным проектам, но в сущности не нашли практического применения – за исключением значка-награды Героя Венгерской Народной Республики (Hero of the Hungarian People “Republic”). Вновь устанавливаемые награды – согласно проектируемому порядку их ношения (order of precedence) представлены ниже.

Герой Венгерской Народной Республики ÷ Hero of the Hungarian People’s Republic

Орден за свободу Венгрии золотой степени – Order of Hungarian Liberty, Golden Grade

Орден за свободу Венгрии серебряной степени – Order of Hungarian Liberty, Silver Grade

Орден Красной Звезды 1 первой степени Order of the Red Star, 1st Grade

Орден за свободу Венгрии Order of Hungarian Liberty, Bronze Grade

Орден Красной звезды второй II степени Order of the Red Star 2nd Grade

Орден Красной звезды III степени Order of the Red Star 3rd Grade

Медаль за Храбрость золотой степени Bravery Medal, Golden Grade

Медаль за храбрость серебряной степени Bravery Medal, Silver Grade

Медаль за храбрость. Третьей стпени. Bravery Medal, Bronze Grade

Памятная военная медаль War Commemorative Medal